مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

گذری بر حقوق همسایگان

در روایات و حقوق موضوعه

مهدی اسماعیلی

بسم الله الرحمن الرحیم

گذری بر حقوق همسایگان در روایات و حقوق موضوعه

نویسنده:

مهدی اسماعیلی

ناشر چاپی:

مرکز پژوهشهای اسلامی صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

گذری بر حقوق همسایگان در روایات و حقوق موضوعه

مشخصات کتاب

سرشناسه : اسماعیلی، مهدی، ۱۳۵۸-

عنوان و نام پدیدآور : گذری بر حقوق همسایگان در روایات و حقوق موضوعه/ مهدی اسماعیلی.

مشخصات نشر : قم: مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما، ۱۳۸۳.

مشخصات ظاهری : ۹۴ ص.

فروست : مرکز پژوهشهای اسلامی صدا و سیما؛ ۷۸۷.

شابک : ۶۰۰۰ ریال: ۹۶۴۸۶۰۶۱۹۶

وضعیت فهرست نویسی : فهرست نویسی توصیفی

یادداشت : کتابنامه: ص. [۹۲] - ۹۴؛ همچنین به صورت زیرنویس.

شناسه افزوده : مرکز پژوهشهای اسلامی صدا و سیما.

شماره کتابشناسی ملی : ۱۱۵۹۶۹۹

ص:۱

دیباچه

بازشناسی حقوق اجتماعی همسایگان در شرایط کنونی از اهمیت ویژه ای برخوردار است. رعایت حق همسایگی حتی همسایه کافر از سفارش های اکیدی است که در آموزه های اسلام و سخنان ائمه معصومین علیهم السلام آشکار دیده می شود. البته واقعیت این است که در پرتو تکنولوژی و زندگی ماشینی بسیاری از این حقوق رنگ باخته یا به بوته فراموشی سپرده شده است. افزون بر این آسیب ها، شکل نوین زندگانی در شهرها؛ یعنی آپارتمان نشینی نیز مشکلات و فرهنگ خاصی را به ارمغان آورده است که برای زدودن این آسیب ها و بازگشت به فرهنگ ناب اسلامی، تمام نهادها و دستگاه های برنامه ریز و فرهنگ ساز به ویژه صدا و سیما تلاشی علمی و عملی گسترده ای را سامان دهند. در این میان، صدا و سیما باید راهکارهای مناسب در راه شناساندن ارزش ها و ضد ارزش ها در حسن همجواری و تحکیم و تثبیت ارزش ها و تقبیح و تضعیف ضد ارزش ها گام بردارد. بی شک، برای دست یابی به این اهداف، شناخت حقوق همسایگی و آسیب های فراروی اهمیت فراوان دارد. جناب آقای _مهدی اسماعیلی_ در این نوشتار کوشیده است

بازشناسی حقوق اجتماعی همسایگان در شرایط کنونی از اهمیت ویژه ای برخوردار است. رعایت حق همسایگی حتی همسایه کافر از سفارش های اکیدی است که در آموزه های اسلام و سخنان ائمه معصومین علیهم السلام آشکار دیده می شود. البته واقعیت این است که در پرتو تکنولوژی و زندگی ماشینی بسیاری از این حقوق رنگ باخته یا به بوته فراموشی سپرده شده است. افزون بر این آسیب ها، شکل نوین زندگانی در شهرها؛ یعنی آپارتمان نشینی نیز مشکلات و فرهنگ خاصی را به ارمغان آورده است که برای زدودن این آسیب ها و بازگشت به فرهنگ ناب اسلامی، تمام نهادها و دستگاه های برنامه ریز و فرهنگ ساز به ویژه صدا و سیما تلاشی علمی و عملی گسترده ای را سامان دهند. در این میان، صدا و سیما باید راهکارهای مناسب در راه شناساندن ارزش ها و ضد ارزش ها در حسن همجواری و تحکیم و تثبیت ارزش ها و تقبیح و تضعیف ضد ارزش ها گام بردارد. بی شک، برای دست یابی به این اهداف، شناخت حقوق همسایگی و آسیب های فراروی اهمیت فراوان دارد. جناب آقای _مهدی اسماعیلی_ در این نوشتار کوشیده است

تا با معرفی اجمالی حقوق همسایگان و آسیب های موجود در روابط همسایگی به ویژه در آپارتمان نشینی، دستمایه های اولیه را برای برنامه سازان رسانه فراهم آورد. باشد که با شناخت آسیب ها و راه های زدودن آنها، گام های ارزشمندی در بهسازی روابط همسایگان بر اساس آموزه های اسلامی برداشته شود.

انّه ولیّ التوفیق

اداره کل پژوهش

مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما

ص:۴

پیش گفتار

گسترش و پیشرفت روز افزون فن آوری، در تحول تمدن بشری سهیم است؛ به گونه ای که پیچیدگی و وسعت بیش از پیش تعاملات و مراودات اجتماعی انسان ها در عرصه اجتماع، از این گسترش و تحولات علم و فن آوری متاثر و به آن وابسته است. کشور ما نیز که که جزئی از این جهان پهناور و کره خاکی است، ازاین روند در امان نیست و رفتارها و واکنش های افراد، از تغییرات علم و صنعت، تأثیر گرفته و در حال تحول است. یکی از صحنه هایی که این تحول را می توان در آن مشاهده کرد، تحول و جهش زندگی سنتی ایرانی به زندگی مدرن و آپارتمانی در مجتمع ها و برج های مسکونی است. توجه به این نکته، ضرورت بررسی حقوق همسایگی در سایه این تحولات را آشکار کرده است؛ زیرا تغییرات ایجاد شده در عرصه فن آوری، معماری و... همگی بر روابط همسایگی مؤثر بوده و باعث تحول آنها از حالت سنتی به امروزی شده است.

آنچه ما در این نوشتار در پی آن هستیم، بازشناسی حق همسایه، یکی از موارد فراموش شده در زندگی امروزی، از دیدگاه مکتب حیات بخش اسلام است. نگاه به زندگی امروزی و روابط رنگ باخته میان همسایگان، بازگشت به ارزش ها و زندگی سنتی را ضروری می نماید. افزون بر این، باز شناختن حق همسایه و عظمت آن از طریق بیانات و سفارشات ائمه علیهم السلام در بررسی

گسترش و پیشرفت روز افزون فن آوری، در تحول تمدن بشری سهیم است؛ به گونه ای که پیچیدگی و وسعت بیش از پیش تعاملات و مراودات اجتماعی انسان ها در عرصه اجتماع، از این گسترش و تحولات علم و فن آوری متاثر و به آن وابسته است. کشور ما نیز که که جزئی از این جهان پهناور و کره خاکی است، ازاین روند در امان نیست و رفتارها و واکنش های افراد، از تغییرات علم و صنعت، تأثیر گرفته و در حال تحول است. یکی از صحنه هایی که این تحول را می توان در آن مشاهده کرد، تحول و جهش زندگی سنتی ایرانی به زندگی مدرن و آپارتمانی در مجتمع ها و برج های مسکونی است. توجه به این نکته، ضرورت بررسی حقوق همسایگی در سایه این تحولات را آشکار کرده است؛ زیرا تغییرات ایجاد شده در عرصه فن آوری، معماری و... همگی بر روابط همسایگی مؤثر بوده و باعث تحول آنها از حالت سنتی به امروزی شده است.

آنچه ما در این نوشتار در پی آن هستیم، بازشناسی حق همسایه، یکی از موارد فراموش شده در زندگی امروزی، از دیدگاه مکتب حیات بخش اسلام است. نگاه به زندگی امروزی و روابط رنگ باخته میان همسایگان، بازگشت به ارزش ها و زندگی سنتی را ضروری می نماید. افزون بر این، باز شناختن حق همسایه و عظمت آن از طریق بیانات و سفارشات ائمه علیهم السلام در بررسی

حقوق همسایه بسیار مهم و حساس است.

جمله با ارزش و گرانسنگ پیشوای عدالت، امیرالمؤمنین علیه السلام، در لحظات واپسین زندگی، به دو فرزند عزیزشان در قالب الفاظی صریح، بیانگر عظمت و بزرگی این حق است:

اللّه، اللّه فی جیرانِکُم، فإنّها وَصِیَهٌ نَبیّکُم، مازالَ یُوصی بِهِم حتّی ظنّنا أنّه سَیُوَرثُهم.(۱)

خدای را، خدای را، درباره همسایگانتان، که این وصیت پیامبر شماست، پیامبر خدا همواره نسبت به همسایگان سفارش می فرمود؛ تا حدی که گمان کردیم آنان را از ارث برندگان قرار خواهد داد.

نظیر این فرمایش در کلام پیشوایان ما بسیار است؛ بیانات زیادی در رابطه با حسن هم جواری، عدم آزار و اذیت همسایگان، رسیدگی و تفقد به همسایگان و... وجود دارد که نشانگر اهمیت این مسأله است. با این حال، سؤال مهم و اساسی این است که آیا ما حق همسایه را شناخته ایم و آنچه را معصومین علیهم السلام در نظر داشته اند اجرا می کنیم.

هیچ وجدان سالمی نمی تواند پاسخی مثبت به این سؤال بدهد؛ زیرا آنچه امروزه و به ویژه در آپارتمان نشینی و زندگی شهری رنگ باخته است، همین توصیه های «رعایت حقوق همسایگان» است. هر چند به طور کل، منکر موارد مثبت رعایت این توصیه ها در بین برخی همسایگان نیستیم، ولی بی گمان آنچه بیانات و سفارشات اکید ائمه معصومین علیهم السلامبدان رهنمون است، با آنچه در صحنه اجتماع و در عمل شاهد هستیم، بسیار متفاوت است.

۱- [۱] . نهج البلاغه، صبحی صالح، نامه ۴۷، خطاب به امام حسن و امام حسین علیهماالسلام .

البته لازم است که با این مسئله کارشناسانه برخورد نموده و علت آن را پیدا کنیم و برای اصلاح آن بکوشیم.

ما در این نوشتار در پی علت یابی نیستیم، بلکه هدف ما، شناخت حق همسایه در روایات اسلامی و بررسی این حق در حقوق و نظام حقوقی کنونی است.

حق همسایگی در برخی موارد تنها جنبه اخلاقی داشته که عدم رعایت آن، عقوبت و محرومیت از پاداش الهی را در پی خواهد داشت. بی گمان این جنبه ها را نمی توان در قوانین گنجاند؛ زیرا دامنه اخلاق بسیار وسیع تر از بایدها و نبایدهای حقوقی است. هر چند برخی استادان(۱) همه مسئولیت ها را بر پایه قواعد اخلاقی و مذهبی توجیه می کنند، قبول این نظر که اخلاق را منطبق بر حقوق بدانیم، دشوار به نظر می رسد؛ زیرا اخلاق با وسعت ویژه خود، در قالب مواد و مقررات قانونی خلاصه نمی شود.

به هر روی، ترتیب چگونگی بیان مطالب در این پژوهش به صورت زیر است:

در فصل نخست، با نام «حقوق همسایگی در روایات «اسلامی» مصادیق این حق را از دیدگاه معصومین علیهم السلام و قرآن کریم بررسی خواهیم کرد.

در فصل دوم، با نام «همسایگی نوین (آپارتمان نشینی)» حقوق همسایگان در پرتو این زندگی و همراه و همسو با این شیوه از زندگی را مطرح و بررسی می کنیم و می کوشیم تا معضلات و مشکلات را بشناسیم و برای

۱- [۱] . ریپر، استاد حقوق فرانسه، قاعده اخلاقی در تعهدات، پاریس، چاپ دالور، ش ۱۱۲. (Ripert_laregle morale dans obligations wviles.paris)

برطرف کردن برخی از آنها راه حل ارائه کنیم و زندگی نوین را با زندگی سنتی مقایسه خواهیم کرد.

در فصل سوم با نام «حقوق همسایگی در نظام حقوقی کنونی»، به بررسی ویژه آن دسته از حقوق همسایگان که در مواد و مقررات قانونی منعکس شده می پردازیم.

در فصل پایانی با نام «رسانه و میزان تأثیرگذاری آن بر روابط همسایگان»، نقش رسانه را در فرهنگ سازی، ارائه راهکارهای صحیح و احیای ارزش های رنگ باخته و... بررسی می کنیم.

در پایان، با امید به معرفی و بازشناسی این حق در جامعه اسلامی مان، آرزو داریم که این قدم ابتدایی و نخستین، راه گشای بررسی های بعدی باشد، تا چهره این حق بزرگ و اساسی در جامعه بهتر و روشن تر، بررسی و شناخته شود.

ان شاءاللّه

فصل اول:حقوق همسایگی در روایات اسلامی

اشاره

حقوق همسایگی در روایات اسلامی

گفتار اول: سیمای همسایه

مفهوم و حدود همسایگی

از نظر لغت به دو یا چند نفر که در زیر یک سقف باشند و یا اتاق یا خانه آنها به هم متصل یا نزدیک به هم باشد یا هم جوار(۱) هم باشند، «همسایه» می گویند. اما از نظر شناخت همسایه و مراعات حقوق همسایگی و محدوده رعایت این حق در بیشتر احادیث بر قبول این حق تا چهل خانه از هر طرف تأکید شده است.

امام صادق علیه السلام از پیامبر صلی الله علیه و آله نقل می کند که فرمودند:

هر چهل خانه از هر چهار طرف، همسایه محسوب می شوند.(۲)

امام باقر علیه السلام در حدیثی به حق همسایگی تا چهل خانه از هر چهار جهت اشاره می کنند.(۳) شیخ طوسی درباره حد همسایگی این گونه نقل کرده است:

۱- [۱] . محمد معین، فرهنگ فارسی، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۲.

۲- [۲] . شیخ کلینی، کافی، انتشارات علمیه الاسلامیه، ۱۳۴۳ ق، ج ۲، باب حدالجوار، ص ۶۹۹.

۳- [۳] . همان، ص ۶۶۹ .

و عایشه روایت کرده که از پیامبر درباره حد همسایگی پرسیده شد، فرمودند: چهل خانه است. و به ابوبکر و عمر و عثمان و حضرت علی فرمودند: خارج شوید و فریاد بزنید که حد همسایگی چهل خانه است.(۱)

در _معانی الاخبار _شیخ صدوق آمده است:

عَنْ معاویه بن عَمّار، عَنْ أبی عَبدِ اللّه علیه السلام _قال _قُلتُ له: جُعِلْتُ فِداک، ما حَدُّ الجار؟ قال اَرْبعین دارا مِنْ کُلِّ جانبٍ(۲)

... از امام صادق نقل شده که گفته شد: فدایت شوم، حد همسایگی چقدر است؟ فرمودند: چهل خانه از هر طرف است.

با وجود اینکه بیشتر احادیث مربوط به حد همسایگی بر همین چهل خانه از هر طرف دلالت دارند، برخی احادیث نیز وارد شده است که مطلب را به نوعی دیگر بیان کرده اند؛ برای نمونه، در _سبل السلام _آمده است:

از امام علی علیه السلام روایت شده که کسی که صدا و ندای همسایه را می شنود، همسایه است. و گفته شده: هر کس همراه تو نماز صبح در مسجد بخواند همسایه است.(۳)

یا در _تفسیر نورالثقلین _آمده است که:

... عَنْ اَبی عَبدِاللّه، جَعلتُ فِداک، ما حدَّ الجار؟ قال اَربعونَ ذِراعا مِنْ کُلِّ جانبٍ.(۴)

از امام صادق نقل شده است: فدایت شویم. حد همسایگی چیست؟ فرمودند: چهل ذراع از

۱- [۱] . شیخ طوسی، الخلاف، مؤسسه نشر جامعه مدرسین قم، ۱۴۰۷ ق، ج ۴، ص ۱۵۳.

۲- [۲] . معانی الاخبار، شیخ صدوق، ص ۱۶۵ * نظیر این احادیث در کتب زیر نیز شده است: محمدی ری شهری، میزان الحکمه، مؤسسه دارالحدیث، ۱۴۱۹، ج ۱، ص ۴۸۸؛ شیخ علی نمازی، مستدرک سفینه البحار، ج ۱، ص ۱۲۸؛ الخصال، ص ۵۴۴؛ وسائل شیعه، باب الجار.

۳- [۳] . ابن حجر العسقلانی، سبل السلام، بیروت، دارالکتب العلمیه، ۱۳۰۰ ق، ج ۴، ص ۱۶۶.

۴- [۴] . الشیخ الحویزی، تفسیر نورالثقلین، قم، العلمیه، بی تا، ج ۱، ص ۴۸۰.

هر طرف است.

توجه به حد همسایگی از آن رو است که امروزه متأسفانه حد همسایگی بسیار کاهش یافته و در بسیاری از موارد به همسایه دیوار به دیوار محدود شده است. ازاین رو، توجه به حد همسایه و گسترش این حق، با توجه به احادیث بیان شده، می تواند به احیاء و دوباره ارزش یافتن احترام و تفقد همسایه به طور گسترده در جامعه کمک کند. شایان ذکر است، حق همسایگی تنها در عدم آزار و اذیت خلاصه نمی شود، بلکه از فحوای کلام ائمه اطهار علیهم السلام این گونه برداشت می شود که مواردی چون؛ احوال پرسی، مساعدت و یاری، انفاق و صدقه، عفو و گذشت، نگه داشتن چشم از خانواده او، پیشی جستن در سلام بر او و... همگی در حیطه حق همسایگی است و پیشوایان مکتب رعایت آنها را توصیه کرده اند و حتی آن را از نشانه های مروت و جوان مردی به شمار آورده اند. امام علی علیه السلام می فرمایند:

مِنَ الْمروه تَعَهُّد الْجیرانِ

رسیدگی به همسایگان، از مروت و جوان مردی است.(۱)

و یا امام باقر علیه السلام در بیان ویژگی ها و صفات شیعه و پیروان اهل بیت، به این مطلب اشاره فرموده اند:

و از نشانه های پیروان ما، رسیدگی به همسایگان نیازمند و تهی دست و بدهکار و یتیمان است.(۲)

در هر حال، حق همسایگی از توصیه ها و سفارشات اکیدی است که در

۱- [۱] . غررالحکم، چاپ دانشگاه، ج ۷، ص ۴۹.

۲- [۲] . کافی، ج ۲، ص ۷۴.

اسلام و بیانات ائمه معصومین علیهم السلام به وضوح دیده می شود و حتی کافر را هم دارای حق همسایگی می دانند. رسول اکرم صلی الله علیه و آلهفرمودند:

همسایگان سه قسمند: همسایه ای که سه حق دارد؛ حق همسایگی و حق اسلام و حق خویشاوندی. و همسایه ای که دو حق دارد؛ حق اسلام و حق همسایگی. و همسایه ای که یک حق دارد؛ و آن کافری است که فقط حق همسایگی دارد و بس.

گستردگی مفهوم حق همسایگی را می توان به خوبی ازاین روایت فهمید. در ادامه، اهمیت حق همسایگی را بررسی می کنیم تا سیمای این حق از نظر مکتب اسلام بهتر روشن و مشخص شود.

اهمیت حقوق همسایگان

اشاره

درباره اهمیت و عظمت این حق در مکتب اسلام همین بس که یکی از پندهای جاودانه و نصایح ماندگار امیرالمؤمنین علیه السلام در واپسین لحظات عمر مبارکشان پس از ضربت خوردن، به امام حسن و امام حسین علیهماالسلام در مورد حق همسایه و خوش رفتاری با همسایگان است؛ آن حضرت این گونه می فرمایند:

خدا را، خدا را، درباره همسایگان، حقوقشان را رعایت کنید که وصیت پیامبر صلی الله علیه و آلهشماست، همواره به خوش رفتاری با همسایگان سفارش می کرد تا آنجا که گمان بردیم برای آنان ارثی معین خواهد کرد.(۱)

توجه به این نکته که این پندها و نصایح امیرالمؤمنین در لحظات واپسین حیات مبارک ایشان بوده است و همچنین لحن و صورت بیان این مطالب

۱- [۱] . نهج البلاغه، نامه ۴۷.

بسیاری از نکات را درباره عظمت این حق روشن می کند.

افزون بر این فرمایش گران بهای امام علی علیه السلام، پیامبر اسلام سفارش فرمودند، حق همسایگی کافر را هم به جا آورید. همچنین علی بن یقطین از امام موسی بن جعفر علیه السلام نقل می کند که کافری در حق همسایه مؤمن خود احسان و نیکی می کرد، پس از آنکه مُرد، خداوند در آتش خانه ای برای او بنا کرد تا از آتش محفوظ بماند و روزیش در آنجا به وی می رسید. به او گفته شد که این اکرام برای آن است که در دنیا همسایه مؤمنش را اکرام و به وی نیکی می کرد.(۱)

نکته قابل توجه آن که حق همسایه تنها در عدم آزار و اذیت نیست، بلکه این حق موارد و مصادیق دیگری هم دارد که در کلام امام زین العابدین علیه السلامو پیامبر اسلام صلی الله علیه و آلهمتجلی شده است. در ادامه به نقل این دو سخن گهربار می پردازیم:

۳. حقوق همسایه در کلام معصومین علیهم السلام

رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله حقوق همسایه را بر انسان این گونه بیان می کنند:(۲)

اگر کمک خواست، کمکش کن و اگر قرض خواست، به او قرض ده و اگر نیازمند شد، نیازش را برطرف ساز. اگر مصیبتی دید، تعزیتش ده و اگر خیر به او رسید، تهنیتش ده و اگر مریض شد، عیادتش کن. اگر فوت کرد، جنازه او را متابعت و تشییع کن. و خانه خود را آن

ص:۱۳

۱- [۱] . محمد راجی واعظ، سیمای همسایه، نشر حسینیه، ۱۳۸۰، چاپ اول، ص ۱۸۷.

۲- [۲] . محمد ری شهری، میزان الحکمه، مؤسسه دارالحدیث، ۱۴۱۹، باب الجار، ص ۴۸۸.

قدر بلند مساز که حجاب و مانع بر او شوی؛ مگر به اذن و اجازه او. و اگر میوه خریدی، به او هدیه کن و اگر ندادی، آنها را مخفی و مستوردار و فرزندت با میوه خارج نشود تا موجب ناراحتی فرزند همسایه شود و با بوی ودود دیگ خود، او را ناراحت نکن؛ مگر آنکه مقداری از غذای آن را برای او بفرستی.

امام سجاد علیه السلام هم در بیان حقوق همسایه می فرمایند:(۱)

اما حق همسایه ات این است که در غیاب او آبرویش را حفظ کنی و در حضورش، او را احترام نهی. دنبال عیب هایش نباشی. اگر بدی از او دیدی بپوشانی. اگر بدانی که پند و اندرز تو را می پذیرد، او را در خفا نصیحت کنی. در سختی ها رهایش نکنی. از لغزش او در گذری. گناه او را ببخشی و با او به خوبی و بزرگواری معاشرت کنی.

افزون بر این دو حدیث، برخی از روایات به صورت پراکنده حقوقی را برای همسایه ذکر می کنند که در ادامه به بررسی آنها می پردازیم.

رعایت انصاف در مورد همسایگان

از پیامبر اکرم نقل شده است که:

سوگند به آن خداوندی که جانم در دست اوست، ایمان بنده به کمال نمی رسد، مگر اینکه آنچه را برای خود دوست می دارد، برای همسایه خود دوست داشته باشد.(۲)

آری، انسان باید همسایه را شخصی بداند که حقوق مسلمی بر او دارد و سعی کند تا جایی که امکان دارد، بر ادای این حقوق همت گمارد و حتی موارد جزئی و کوچک را هم در نظر بگیرد.

احوال پرسی از همسایگان

یکی دیگر از حقوق همسایه بر انسان که در احادیث به آن اشاره شده

۱- [۱] . میزان الحکمه، باب الجار.

۲- [۲] . صحیح مسلم، ج ۱، ص ۴۹. نقل از سیمای همسایه.

است، احوال پرسی و جویا شدن از اوضاع و وضعیت اوست. یعنی انسان همیشه جویای احوال همسایگان خود باشد تا در صورتی که نیاز به کمک یا تفقد و دلجویی و... دارند، بتواند به آنها کمک کند. امام علی علیه السلام در این باره می فرمایند:

مِنْ حُسْنِ الْجِوارِ تَفقّدُ الْجارِ.(۱)

از نشانه های خوش همسایگی، جویا شدن از احوال همسایه است.

احترام همسایگان

در سفارشات و بیانات ائمه علیهم السلام، مواردی را می یابیم که در آنها حرمتی بسیار زیاد برای همسایه بیان شده است. برای نمونه، امام صادق علیه السلام از پیامبر صلی الله علیه و آله نقل می کند که احترام همسایه بر انسان، همانند احترام مادر بر اوست.(۲)

همچنین در _غررالحکم _از امام علی علیه السلام آمده است که:

حرمتی بالاتر از حرمت همنشینی و هم جواری نیست.

رسیدگی به احوال همسایگان

یکی از موارد و مصادیق حق همسایگی در احادیث و فرمایشات ائمه، رسیدگی به احوال همسایگان است. اطعام همسایگان یکی از موارد بارز این رسیدگی است. در برخی کتاب ها بابی با نام «استحباب اطعام الجیران و وجوبه مع الضرور» وجود دارد.(۳) که بر اهمیت این نوع رسیدگی دلالت

ص:۱۵

۱- [۱] . تحف العقول، حرّانی، ص ۸۵ و میزان الحکمه، ص ۴۸۶.
۲- [۲] . اصول کافی، ج ۴، ص ۴۹۰ ترجمه مصطفوی.
۳- [۳] . مستدرک الوسایل، ج ۸، ص ۴۲۸.

می کند و حتی برای آن در صورت ضرورت وجوب قائل شده اند.

افزون بر این، احادیث فراوانی در این رابطه وارد شده که به برخی از آنها اشاره می کنیم:

رسول اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید:

هر که سیر بخوابد و همسایه او گرسنه باشد، به من ایمان نیاورده است.

یا امام صادق علیه السلام فرمودند:

«یعقوب علیه السلام وقتی بنیامین از نزدش رفت، ندا داد: پروردگارا، به من ترحم کن. چشمم را گرفتی و پسرم را نیز گرفتی؟ خدای تبارک و تعالی به او وحی فرستاد: اگر آن دو را میرانده بودم، برایت زنده می کردم و به تو می رساندم. لیکن به یاد آر که روزی گوسفندی را کشتی و کباب کردی و خوردی و فلان شخص در همسایگی تو روزه بود و به او چیزی ندادی».

در روایت دیگر آمده است که: «بعد از آن هر صبح و شام منادی یعقوب تا یک فرسخ ندا می کرد: هرکه صبحانه یا شام می خواهد به خانه یعقوب بیاید!» و در بعضی اخبار است که: «همسایه فقیر در قیامت به همسایه توانگر آویزد و گوید: پروردگارا، از این بپرس که چرا با من نیکویی نکرد و در خانه خود را به روی من بست.»(۱)

همچنین امام باقر علیه السلام به جابر جعفی رحمه الله فرمود: «سوگند به خدا، شیعه ما نیست مگر کسی که پرهیزگار باشد و از خداوند اطاعت کند، شیعیان ما را به این صفات بشناسید:

تواضع، خشوع، امانتداری، بسیار در یاد خدا بودن... احترام به پدر و مادر، مهربانی با

۱- [۱] . محجه البیضاء، ج ۳، ص ۴۲۶ به نقل از سیمای همسایه.

همسایگان مستمند و بدهکار و یتیمان...»(۱)

یادآوری این نکته لازم است که در مورد همسایه مسلمان، هم چنان که در حدیث پیامبر صلی الله علیه و آله هم به آن اشاره شد، دو حق باید رعایت شود: افزون بر حق همسایگی، حق مسلمانی هم باید مراعات شود. امام صادق علیه السلام به یکی از یارانش(۲) درباره حق همسایه مسلمان می فرماید:

تو سیر نباشی و او گرسنه، تو سیراب نباشی و او تشنه و تو پوشیده نباشی و او برهنه.(۳)

یا اینکه رسول اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید:

مؤمن نیست کسی که سیر باشد و همسایه اش در کنار او گرسنه باشد.(۴)

از این گونه احادیث در باره رسیدگی به احوال همسایگان زیاد وارد شده است و حتی امام علی علیه السلام جویا شدن از احوال همسایه را از نشانه های حسن همسایگی می داند.

هرچند این توصیه ها جنبه اخلاقی ـ دارند و در نتیجه ضمانت اجرای آن نیز اخروی خواهد بود، و نمی توان اینها را در قالب مواد خشک حقوقی همراه با ضمانت های اجرایی معین قرار داد، ولی به هر صورت یک فرد مسلمان رسیدگی و احوال پرسی و جویا شدن از وضعیت همسایگان رابر خود واجب می شمارد و همانند بسیاری از موارد دیگر همّ و سعی خود را در این مورد و رعایت حقوق آنها قرار خواهد داد.

۱- [۱] . اصول کافی، ج ۲، باب الطاعه و التقوی، ص ۷۴.
۲- [۲] . معلّی بن خنیس.
۳- [۳] . اصول کافی، ج ۲، ص ۱۶۹.
۴- [۴] . میزان الحکمه، ج ۱، ص ۴۸۸، حدیث ۳۰۲۱ و مستدرک الوسایل، ج ۸، ص ۴۲۹، حدیث ۹۸۹۶.

هم چنان که در برخی روایات، از دادخواهی همسایه فقیر از همسایه ثروتمند سخن به میان آمده است.

همسایه فقیر، روز قیامت دامن همسایه ثروتمند را می گیرد و می گوید: پروردگارا، از او بپرس چرا در خانه خود را به روی من بست و چرا مرا از خیرات و کارهای نیک خود منع کرد.(۱)

آری، ضمانت های اخروی رعایت حق همسایه، کمتر از ضمانت های اجرایی دنیوی و اعتباری نیست، بلکه به هیچ رو نمی توان آنها را باهم مقایسه کرد. عدم رعایت حقوق همسایه، می تواند در آخرت باعث شقاوت انسان شود و او را گرفتار عقوبت الهی کند که راهی برای نجات از آن نباشد.

حق همسایه مصیبت دیده

یکی از حقوق همسایه، تعزیت و تکریم او در زمانی است که مصیبتی به او وارد شده باشد. از امام صادق علیه السلام روایت شده است:

و شایسته است که همسایگان مصیبت زده را تا سه روز، با غذا پذیرایی کنیم.(۲)

رعایت امور عاطفی در روابط و مراودات میان همسایگان از اموری است که در روایات به آن بسیار سفارش شده است. تعزیت در مصائب، تبریک در شادی ها، رعایت مسائل جزئی، چون پرهیز از فرستادن فرزند خود با میوه یا چیزی که باعث ناراحتی فرزند همسایه شود و ... شاید از دید مادی اهمیت چندانی نداشته باشند، ولی می توانند اثرات عاطفی و روانی منفی و یا مثبتی ایجاد کنند.

ص:۱۸

۱- [۱] . شرح رساله الحقوق ،حسن القبانحی، ج ۲، ص ۱۷۸، به نقل از سیمای همسایه.

۲- [۲] . بحارالانوار، علامه محمد باقر مجلسی، بیروت، ج ۷۹ ــ صص ۸۲ و ۸۳.

بیان این نکته لازم است که با وجود احادیث با مضمون پذیرایی از همسایه مصیبت دیده، این حق به یک سنت نادرست تبدیل شده و وارونه اجرا می شود؛ به این معنا که مردم و همسایگان به جای پذیرایی با غذا از همسایه مصیبت دیده، به خانه او هجوم می برند و تا چند روز باعث رنج و زحمت دو چندان او می شوند و زحمت پخت غذا و پذیرایی و... را بر او تحمیل می کنند.

دقت در این مطلب بسیار با اهمیت می نماید؛ زیرا سفارش ائمه در مورد حق همسایه مصیبت دیده بر عکس آن چیزی است که در بسیاری از مکان ها مرسوم است. ازاین رو، باید بر اصلاح این مورد همت گماشت؛ زیرا استمرار این عادت، نه تنها باعث تسکین و تعزیت همسایه در غم از دست دادن عزیزش نمی شود، بلکه مشکلات فراهم کردن وسایل و تهیه مقدمات لازم برای پذیرایی از میهمانان را هم برای همسایه به دنبال دارد. پس اصلاح این سنت نادرست و غیر اسلامی در مورد حق همسایه قابل دقت نظر و تأمل است.

نتیجه گیری

توجه به دو سخن با ارزش از رسول اکرم صلی الله علیه و آله و امام سجاد علیه السلام و مسائل دیگری که بیان شد، بسیاری از دقائق و نکات ظریف را در نظر مکتب اسلام و ائمه علیهم السلام روشن می کند؛ رعایت نکردن نکات کوچک، امّا بسیار پر اهمیت در صحنه اجتماع و روابط اجتماعی، به ویژه روابط همسایگی، گاه موجبات کدورت و ناراحتی ها را فراهم می کند. اسلام، با تکیه بر همین ظرائف و نکات کلیدی در روابط متقابل همسایگی بر این است که دو

ص:۱۹

همسـایه در کنـار هم بـا نهـایت انس و الفت زنـدگی کننـد و بـا رعـایت همین موارد جزئی، امـا مهم، روابط و صـمیمیت میان همسایه ها را در اوج استحکام و پایداری بنا نهد و آن را محفوظ بدارد.

اگر در اجتمـاع به بررسـی علـل کـدورت هـا و اختلافـات میـان همسایگـان، بـپردازیم، خواهیم دیـد که درصـد بالا-یی از این اختلافات و کـدورت ها ناشـی از همین مسائل جزئی و کوچک است که گاهی به اختلافات مهم تر و غیر قابل حل تبدیل می شوند. اسـلام و ائمه ما از همان ابتدا با دقت نظر و توجه به ظرائف، این مسائل را گوشزد کرده اند و از مردم خواسته اند تا این مسائل مهم اخلاقی در روابط و حقوق همسایگی را رعایت کنند.

ص:۲۰

گفتار دوم: همسایگی و حسن هم جواری

نیکی به همسایه از دیدگاه قرآن

در زمینه نیکی به همسایه، قرآن می فرماید:

وَ اعْبُدُوا اللّهَ وَ لا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَ بِالْوالِدَيْنِ إِحْسانًا وَ بِذِى الْقُرْبى وَ الْيَتامى وَ الْمَساكِينِ وَ الْجارِ ذِى الْقُرْبى وَ الْجارِ الْجُنُبِ (نساء: ۳۶)

و خداوند را بپرستید و هیچ چیز را شریک او قرار ندهید و به پدر و مادر نیکی کنید و به بستگان و یتیمان و بینوایان و همسایه نزدیک و دور... [نیز نیکی کنید].

یکی از موارد ده گانه ای که در این آیه به آن اشاره شده است، نیکی کردن در حق همسایگان نزدیک و همسایگان دور است. درباره اینکه منظور از همسایه نزدیک و همسایه دور چیست، مفسران احتمالات مختلفی را مطرح کرده اند. در _تفسیر نمونه_، نزدیکی به نزدیکی مکانی معنا شده است؛ زیرا همسایگان نزدیک تر، از حقوق و احترام بیشتری برخوردارند. البته این احتمال که شاید منظور از نزدیکی، نزدیکی مذهب و دین باشد نیز داده شده است.(۱) در _تفسیرالمیزان_ از «جارذی القربی» به همسایه نزدیک و از «جارالجنب»

ص:۲۱

۱- [۱] . مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، انتشارات دارالکتب اسلامی، چاپ ۱۳۵۴، اردیبهشت ماه، ص ۳۸۰.

همسایه ای که خانه اش دور است، تعبیر شده است.(۱)

البته برخی از مفسران، احتمالات دیگری را هم در این باره در نظر گرفته اند؛ برای نمونه، در _تفسیر نور_، این طور آمده که اصطلاح «جار ذی القربی» و «جارالجنب» همسایه خویش و بیگانه، هم عقیده و غیر هم عقیده را نیز شامل می شود.(۲) _تفسیر راهنما _هم به این مورد اشاره کرده و احتمال داده است که شاید بتوان این دو اصطلاح را به همسایه هم کیش و غیر هم کیش معنا کرد.(۳)

به نظر می رسد که تصریح قرآن به همسایه دور به این دلیل است که به طور معمول، منظور از همسایه، در عرف، همسایه نزدیک است. ازاین رو، قرآن برای وسعت بخشیدن به مفهوم و معنای همسایه و همسایگی در اسلام، افزون بر «همسایه نزدیک» به «همسایه دور» هم تصریح کرده است؛ زیرا همان گونه که اشاره شد، حق همسایگی مورد نظر اسلام، بنابر سخن پیامبر صلی الله علیه و آله، درباره کافر هم وجود دارد. و شاید بهتر باشد که این دوری و نزدیکی را، دوری و نزدیکی مکانی به شمار آوریم تا به صورت ضمنی همسایگان هم عقیده، هم کیش و غیر آن را هم شامل شود. ولی باید توجه کرد که اولویت رعایت حسن هم جواری و نیکی در مورد همسایه نزدیک

۱- [۱] . علامه طباطبایی، تفسیر المیزان، ترجمه سید محمدباقر موسوی همدانی، قم، مطبوعات دارالعلم، ۱۳۴۴، چاپ دوم، ج ۸، ص ۱۹۴.

۲- [۲] . محسن قرائتی، تفسیر نور، مؤسسه در راه حق، ۱۳۷۵، چاپ سوم، ج ۲، ص ۳۲۹.

۳- [۳] . اکبر هاشمی رفسنجانی، تفسیر راهنما، قم، انتشارات دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم، ۱۳۷۳، چاپ اول، ج ۳، صص ۳۷۶ _ ۳۷۷.

است؛ همان طوری که برخی مفسران هم به این مطلب اشاره کرده اند.(۱)

اهمیت همسایه خوب و توصیه معصومین علیهم السلام به حسن هم جواری

در این مطلب که نعمت برخورداری از همسایه خوب و همسایگی با افراد با شخصیت و محترم، از مسائل مهم در انتخاب محل زندگی در اجتماع امروزی است، تردید وجود ندارد؛ زیرا هیچ کس حاضر نیست به دلخواه خود محلی را برای زندگی انتخاب کند که از آزار و اذیت همسایه ها در امان نباشد. به همین علت است که در انتخاب محل زندگی حتی برای زندگی موقت، به این مورد توجه ویژه ای می شود. حتی برخی از مناطق مسکونی به همین دلیل قیمت کمتری دارند. افزون بر مباحث مادی و اجتماعی، آسایش روحی و آرامش خاطری که انسان از همسایگی در جوار همسایه های خوب و محترم به دست می آورد را نمی توان با چیز دیگری عوض کرد، همان طوری که کدورت ها و ناراحتی ها در روابط متقابل همسایگی از شیرینی زندگی می کاهد.

حسن هم جواری و اهمیت دادن به آن در کلام پیشوایان دین هم منعکس شده است. امام علی علیه السلام در نامه خود به امام حسن مجتبی علیه السلام، در مقام پدری با تجربه و دنیا دیده می فرماید:

سَلْ عَنِ الرَّفیق قَبلَ الطَّریق وَ عَنْ الْجارِ قَبلَ الدّار.(۲)

ص:۲۳

۱- [۱] . همان، ص ۳۷۷.

۲- [۲] . نهج البلاغه، صبحی صالح، نامه ۳۱ .

از مصاحب و همراهت، قبل از راه [و مسافرت] و از همسایه، قبل از سکونت سؤال کن.

مشابه همین سخن، از رسول اکرم صلی الله علیه و آله هم نقل شده است:

«شخصی نزد رسول اکرم آمد و عرض کرد: می خواهم خانه بخرم. دستور می فرمایید کجا بخرم؟ در میان جهنیه یا مزینه یا ثقیف یا قریش؟

پیامبر فرمودند: اول همسایه، سپس خانه.(۱)

آری داشتن همسایه خوب نعمتی است بس با ارزش و گران بها؛ همانطوری که همسایه خوب بودن هم موجبات دوستی و محبت را فراهم می آورد. امام علی علیه السلام می فرمایند:

مَنْ حَسُنَ جِوارُه کَثُرَ جیرانُه.(۲)

کسی که همسایه خوبی باشد، همسایگان او فزونی می یابند.

امام صادق علیه السلام در مورد حسن هم جواری سخن با ارزشی دارند:

حُسْنُ الجِوارِ یُعَمِّر الدِّیار و یَزیدُ فی الْاَعْمار.(۳)

حسن هم جواری، آبادی ها را می سازد و عمر را افزایش می دهد.

شایان ذکر است که حسن هم جواری تنها محدود و محصور به عدم آزار و اذیت همسایه نیست، بلکه گاهی صبر در برابر سختی ها و ناملایماتی که از سوی او ایجاد می شود، مصداق این حسن هم جواری است.

امام کاظم علیه السلام می فرماید:

۱- [۱] . میرزای نوری، مستدرک الوسایل، تهران، المکتب الاسلامیه، ۱۳۴۳ ش، ج ۸، ص ۴۲۹.
۲- [۲] . غررالحکم، جلد ۷، ص ۴۹.
۳- [۳] . کافی، ج ۱، ص ۶۶۷. همچنین امام صادق علیه السلام در حدیثی، کسی را که با همسایه اش خوش رفتاری نکند مسلمان و مؤمن نمی داند اصول کافی، کلینی، ترجمه آیت اللّه شیخ محمد باقر کمره ای، اسوه، ۱۳۷۰، ج ۶، ص ۵۸۰.

لَیْسَ حُسنُ الجِوارِ کَفَّ الْأذی وَ لکنْ حُسنُ الجِوارِ صَبْرُک علی الْأذی.(۱)

حسن همسایگی این نیست که آزار نرسانی، بلکه حسن همسایگی این است که در برابر آزار و اذیت همسایه شکیبا باشی.

سخن امام کاظم علیه السلام در بر دارنده نکته لطیف و حساسی در روابط همسایگی است و آن اینکه انسان گاهی باید سنگ زیرین آسیاب باشد و مشکلات و ناراحتی ها را تا حدی تحمل کند؛ البته این احادیث نباید حمل بر همسایه آزاری شود؛ زیرا آزار همسایه بدون تردید در هر درجه، قباحت و زشتی اخلاقی زیادی دارد که نباید از آن غفلت شود.

در زشتی همسایه آزاری روایت زیر قابل تأمل است:(۲)

«از عبداللّه بن مسعود روایت شده است که مردی حضور فاطمه زهرا علیهاالسلام شرف یاب شد، عرض کرد: ای دختر پیامبر خدا، آیا از پیامبر خدا نزد شما چیزی مانده است که به من مرحمت فرمایید؟

حضرت فاطمه علیهاالسلام به خدمتکار خود فرمود: آن نوشته را بیاور. خدمتکار درصدد جست وجو برآمد و آن را نیافت. حضرت فاطمه علیهاالسلامفرمود: وای بر تو، آن نوشته نزد من مساوی است با حسن و حسین!! خدمتکار پی گیری کرد. معلوم شد آن را جارو کرده بود، سرانجام آن را پیدا کرد و به خدمت حضرت فاطمه علیهاالسلام آورد. در آن لوح نوشته بود:

حضرت محمد صلی الله علیه و آله فرمود: از مؤمنین نیست کسی که همسایه از آزار وی در امان نباشد. و هر کس که به خدا و روز قیامت ایمان دارد، همسایه اش را آزار نمی دهد.»

ص:۲۵

۱- [۱] . همان، ج ۲، ص ۶۶۷.

۲- [۲] . دلائل الامه طبری: ۱. سفینه البحار ماده حدث نقل از سیمای همسایه، ص ۹.

* * * * *

روایات متعـددی در باره آزار و اذیت همسایه وارد شده است که برخی ازاین روایات لحن تندی دارند. برای نمونه، امام علی علیه السلام در حدیثی، همسایه بد را این گونه توصیف می فرمایند:

جارُالسُوءِ أَعظمُ الضّراءِ و اشَدُّ البَلاء.

همسایه بد، بزرگ ترین ضرر و زیان ها و شدیدترین و سخت ترین بلاهاست.(۱)

توجه به این گونه احـادیث، نکوهش و زشتی همسایه آزاری و سوء همسایگی را در نظر اسـلام و ائمه بیان می کنـد. از رسول گرامی اسلام روایت شده است:

اگر شما خدا و رسول را دوست دارید، در حفظ سه خصلت کوشش کنید:

۱. راستگویی؛

۲. ادای امانت؛

۳. حفظ همسایگان. همانا اذیت و آزار همسایه، کارهای نیک شما را تباه و محو می کند.

حق همسـایگی و احسان در حق همسایه، در شـریعت اسـلام ارزش والایی دارد و آزار و اذیت همسایگان از زشتی ها و رذایل اخلاقی است که ائمه علیهم السـلام آن را به صـورت مؤکـد نهی کرده انـد. همـان گونه که حسن هم جواری، بـاعث افزایش رزق و عمر انسان می شود، آزار همسایه می تواند عواقب دنیوی و اخروی مهمی برای انسان به بار آورد.

سخنان لقمان درباره همسایه

۱- [۱] . میزان الحکمه، ج ۱، باب الجار ۸۷، ص ۴۸۷.

در سفارشات و توصیه های لقمان به پسرش درباره همسایه، آمده است:

ای پسرم، همسایه قبل از خانه. ای فرزندم، رفیق قبل از مسافرت. ای پسرم، اگر انتخاب خانه با اختیار و اراده کامل بود، هرگز هیچ کس همسایه بد نمی شد.(۱)

هم چنین از لقمان در مورد همسایه بد نقل شده است که فرمود:

من صخره های بزرگ و آهن و هر بار سنگین را به دوش کشیده ام، اما باری سنگین تر از همسایه بد ندیده ام و متحمل نشده ام.(۲)

۱- [۱] . مستدرك الوسایل، ج ۸، ص ۴۳.

۲- [۲] . میزان الحکمه، باب الجار، ص ۴۸۷.

گفتار سوم: سوء هم جواری در کلام معصومین علیهم السلام

اشاره

در این قسـمت، سوء هم جواری را که یکی از موارد نکوهیده در روابط همسایگی است، بررسـی می کنیم و در این راستا، بی گمـان کلام گهربار معصومین علیهم السـلام مسیر و طریق را نمایان خواهـد ساخت. پیامبر بزرگ اسـلام صـلی الله علیه و آله، خطاب به حضرت علی علیه السلام؛ همسایه بد را کمرشکن می شمارد.(۱) اما اینکه همسایه بد یعنی چه، در ادامه آمده است:

«همسایه ای که چشـمانش تو را می پایـد و دلش خواهان رسوایی توست. اگر خوبی ببیند، آن را می پوشاند و فاش نمی سازد و اگر بـدی ببینـد، آن را آشـکار و همه جـا پخش می کنـد. اگر تو را خوشـحال ببینـد، ناراحت می شود و اگر تو را گرفتار و بدحال دید، خوشحال می شود».(۲)

مصـداق همسایه بـد و سوء هم جواری از نظر پیامبر اکرم صـلی الله علیه و آله بر پایه مطالب بالا به طور کامل مشـخص و معین اسـت و امـام علی علیـه السـلام دربـاره همیـن همسـایه اسـت کـه می فرماینـد: «همسـایه بـد، بزرگ تریـن رنـج و سـخت ترین بلاهاست».(۳)

از موارد سوء هم جواری، آزار رسانـدن به همسایه است؛ مزمت این مورد به روشـنی در بیانات ائمه مشـهود است. رسول اکرم صلی الله علیه و آلهمی فرمایند:

در این قسـمت، سوء هم جواری را که یکی از موارد نکوهیده در روابط همسایگی است، بررسـی می کنیم و در این راستا، بی گمـان کلام گهربار معصومین علیهم السـلام مسیر و طریق را نمایان خواهـد ساخت. پیامبر بزرگ اسـلام صـلی الله علیه و آله، خطاب به حضرت علی علیه السلام؛ همسایه بد را کمرشکن می شمارد.(۴) اما اینکه همسایه بد یعنی چه، در ادامه آمده است:

«همسایه ای که چشـمانش تو را می پایـد و دلش خواهان رسوایی توست. اگر خوبی ببیند، آن را می پوشاند و فاش نمی سازد و اگر بـدی ببینـد، آن را آشـکار و همه جـا پخش می کنـد. اگر تو را خوشـحال ببینـد، ناراحت می شود و اگر تو را گرفتار و بدحال دید، خوشحال می شود».(۵)

مصـداق همسایه بـد و سوء هم جواری از نظر پیامبر اکرم صـلی الله علیه و آله بر پایه مطالب بالا به طور کامل مشـخص و معین اسـت و امـام علی علیـه السـلام دربـاره همیـن همسـایه اسـت کـه می فرماینـد: «همسـایه بـد، بزرگ تریـن رنـج و سـخت ترین بلاهاست».(۶)

از موارد سوء هم جواری، آزار رسانـدن به همسایه است؛ مزمت این مورد به روشـنی در بیانات ائمه مشـهود است. رسول اکرم صلی الله علیه و آلهمی فرمایند:

۱- [۱] . میزان الحکمه، ص ۵۸۷، حدیث ۳۰۱۰.

۲- [۲] . اصول کافی، ص ۵۸۲.

۳- [۳] . میزان الحکمه، صص ۵۸۶ _ ۵۸۷.

۴- [۱] . میزان الحکمه، ص ۵۸۷، حدیث ۳۰۱۰.

۵- [۲] . اصول کافی، ص ۵۸۲.

۶- [۳] . میزان الحکمه، صص ۵۸۶ _ ۵۸۷.

هر که به خدا و روز واپسین ایمان داشته باشد، همسایه خود را آزار نمی رساند.(۱)

امام رضا علیه السلام نیز در این باره می فرمایند:

از ما نیست کسی که همسایه اش از شر او در امان نباشد.

یا به صورت مؤکدتر از امام صادق علیه السلام نقل شده است که:

«مردی از انصار خدمت پیامبر خدا صلی الله علیه و آله آمد و عرض کرد: من از بنی فلان، خانه ای خریده ام و نزدیک ترین همسایه ام کسی است که امیدی به خیر او ندارم و از شر او در امان نیستم.

پیامبر به علی علیه السلام، سلمان و ابوذر (و شاید مقداد) دستور داد با تمام قدرت در مسجد اعلام کنند، ایمان ندارد هر آن کس که همسایه اش از شر او در امان نباشد. پس این مطلب را سه مرتبه اعلام کردند».(۲)

سوء هم جواری و آزار رساندن به همسایه یکی از مصادیق بسیار نکوهیده در روابط و تعاملات میان همسایگان است؛ همان گونه که لحن احادیث و تأکید ائمه معصومین علیهم السلامبه این مطلب، زشتی آزار و اذیت همسایه را بیشتر نمایان می کند. نکته قابل ملاحظه و توجه در این باره، این است که آزار و اذیت همسایه، افزون بر اینکه در نظر اخلاق و مذهب نکوهیده و زشت است و مجازات های خاص خود را دارد، از نظر نظام حقوقی هم قابل بررسی است؛ به این معنا که آزار و اذیت همسایه در مواردی، مجازات های خاص حقوقی را در پی دارد. اما به طور کلی باید گفت که بر پایه قانون اساسی،

۱- [۱] . کافی، ج ۲، ص ۶۶۷.

۲- [۲] . شیخ حر عاملی، وسائل الشیعه، تهران، الکتب الاسلامیه، ۱۳۴۷، ج ۸، ص ۴۸۷.

اعمال حق هم نباید موجب آزار و اذیت و اضرار به غیر باشد،(۱) چه برسد به اینکه هدف، تنها آزار و اذیت است؛ ازاین رو، آزار و اذیت همسایه در قانون هم ممنوع است و ضمانت اجرایی ویژه خود را دارد.

یکی از خطبه های مشهور و معروف نهج البلاغه، خطبه متقین یا همام است که به دلیل در برداشتن صفات متقین، اهمیت ویژه ای دارد. امام علی علیه السلام در این خطبه با عباراتی بسیار زیبا در پاسخ به همام ــ از یاران حضرت ــ صفات و خصوصیات متقین و پرهیزکاران را نام می برند. حضرت یکی از این صفات را چنین می فرمایند:

و لایُضّارُ بالجار و لایَشْمَتُ بالمصائب...(۲)

هرگز ضرری به همسایه وارد نمی آورد و در هنگام ابتلای مردم به ناگواری ها، آنان را شماتت نمی کند.

عبارت صریح امام علی علیه السلام، زشتی آزار و اذیت رساندن همسایه را به خوبی نشان می دهد. امام در جایی دیگر از همین خطبه می فرمایند:

الخیر مِنْهُ مأمول والشّرُ منه مأمُون.(۳)

(همواره) خیر از او آرزوست و مردم از شرّ او ایمن هستند.

آری، انسان متقی و مسلمان، هرگز در فکر آزار و اذیت کسی نیست تا چه برسد به اینکه بخواهد به همسایه که حق بزرگی بر انسان دارد، آزار و اذیت برساند. از این سخنان گهربار می توان عظمت این خصلت نیکو را در

۱- [۱] . اصل چهلم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.

۲- [۲] . نهج البلاغه، ترجمه علامه جعفری، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، خطبه ۱۹۳، ص ۶۴۲.

۳- [۳] . نهج البلاغه، خطبه ۱۹۳، ص ۶۴۰.

انسان متقی و مؤمن نتیجه گرفت.

تحمل آزار همسایه

یکی از مسائلی که در روابط همسایگی اهمیت چشم گیری دارد و در حسن هم جواری هم مطرح شد، این است که حسن هم جواری تنهـا آزار و اذیت نرسانـدن نیست، بلکه صبر و تحمل بر اذیت و آزار همسایه نیز از موارد حسن هم جواری است؛ زیرا روابط همسایگی در بعضـی موارد نیازمنـد تحمل و گـذشت است و همسایه در بعضـی موارد بایـد تا اندازه ای در برابر آزار و اذیت همسایه صبر را پیشه خود سازد. در این زمینه می توان سخن امام کاظم علیه السلام را یادآور شد که می فرمایند:

حسن همسـایگی این نیست که آزار نرسانی، بلکه حسن همسایگی این است که در برابر آزار و اذیت همسایه صـبور و شـکیبا باشی.(۱)

یا در _مستدرک الوسایل _از امام علی علیه السلام آمده است که:

حسن هم جـواری این نیست که به همسـایه ات آزار نرسـانی، بلکه حسن هم جواری این است که آزار و اذیت همسـایه ات را تحمل کنی.

نکته مهم در مـورد این احـادیث، این است که گـاه این احـادیث حمـل بر همسـایه آزاری می شود و برخی به خود اجـازه می دهنـد که در روابط همسایگی در مواردی اذیت و آزار روا دارند؛ اما آنچه مسـلم است، در دین اسـلام در هیچ موردی آزار و اذیت تجویز نشده است. درست است که به صبر بر آزار و اذیت همسایه سفارش شده، اما این سفارش به دلیل استحکام روابط همسایگی و برهم نخوردن روابط میان همسایگان بر اثر مسائل جزئی

۱- [۱] . میزان الحکمه، ج ۱، ص ۴۸۶.

است. ازاین رو، این توصیه ها نباید حمل بر اجازه به آزار و اذیت شود؛ زیرا در اسلام ضرر و ضرار جبران نشده وجود ندارد و می توان با ضرر و زیان برخورد کرد و خواستار جبران آن بود. مواردی که پیامبر صلی الله علیه و آله با ضرر و زیان همسایه به صورت خاص برخورد کرد، این داستان است:

«مردی خدمت رسول اکرم صلی الله علیه و آله آمد و از آزار و اذیت همسایه اش شکایت کرد. حضرت فرمود: برو و تحمل کن. بار دوم که به شکوه آمد و نالید، پیامبر باز هم دستور صبر و تحمل داد. آزار همسایه به اوج رسید و خارج از مرز تحمل شد. زمانی که برای سومین بار، از همسایه شکایت کرد، حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله چنین راهنمایی و سفارش فرمودند: روز جمعه، وقتی مردم به سوی نماز جمعه می روند، تو وسایل و اسباب و اثاث خویش را بیرون بریز و در رهگذر مردم قرار بده، تا همه آنان که به نماز می روند، این صحنه را ببینند. وقتی علت را می پرسند ماجرا را به آنان بگو. آن مرد نیز به همین صورت عمل کرد. همسایه مردم آزار هم وقتی که آبروی خود را در خطر دید، بی درنگ به سوی او شتافت و ملتمسانه از او درخواست کرد که وسایل و اثاثش را به خانه برگرداند و قول داد که دیگر این گونه رفتار و همسایه آزاری نکند.(۱)

هر چند این داستان جنبه خاص و حکم ویژه ای است که پیامبر صلی الله علیه و آلهدر این مورد صادر فرمودند، اما توجه به آن می تواند بیانگر این باشد که آزار و اذیت همسایه مردود است و توصیه معصومین علیهم السلام در مورد تحمل و صبر

۱- [۱] . اصول کافی، ج ۲، ص ۶۶۸ .

بر آزار و اذیت همسـایه در موارد نادر و اسـتثنایی است، نه در موارد مسـتمر و عادی؛ زیرا در مواردی که بر انسان روشن شود که قصد همسایه، آزار و اذیت است و این آزار و اذیت اسـتمرار خواهد داشت، توصـیه شرع و عقل هیچ گاه به سکوت و صبر نخواهـد بود، بلکه باید به صورت عقلایی با مسـئله برخورد کرد؛ ولی در مواردی که اتفاقی است یا انسان احتمال می دهد که در صورت صـبر و سـکوت بر آزار و اذیت، همسـایه رفتـار خود را تغییر خواهـد داد، توصـیه ائمه و شـرع بر این است که برای حفظ انس و الفت و صمیمیت میان همسایگان، صبر کند تا روابط همسایگی به کدورت و دلخوری نینجامد.

ص:۳۳

فصل دوم: همسایگی نوین (آپارتمان نشینی)

اشاره

بی شک، مدرن شدن و پیشرفت وسایل زندگی در روش زندگی نیز مؤثر بوده است، امروزه می توان اثر مستقیم و مشهود مدرنیزه شدن را در تحول معماری ساختمان ها به صورت برج ها و آپارتمان های سر به فلك كشيده مشاهده کرد. هر چند عوامل گوناگونی در تغییر نوع معماری ساختمان ها مؤثر بوده است، ولی نمی توان نقش پیشرفت فن آوری را در این مهم کمتر از سایر عوامل فرهنگی و اجتماعی دانست و شاید بتوان نقش آن را مهم تر جلوه داد.

تغییر معماری سنتی و تحول آن به برج سازی و ساختمان های بزرگ مسکونی، در نوع روابط همسایگی و صمیمیت و دوستی میان همسایه ها نیز اثر گذار بوده است؛ زیرا زندگی در این ساختمان ها بی گمان نیازمند فرهنگ خاصی است که با فرهنگ حاکم بر زندگی های سنتی در جامعه ما متفاوت است؛ هم چنان که در شهرهای بزرگ کشور نیز این مسئله به خوبی نمایان است. نکته شایان توجه در کشور ما که پیشینه وجود این گونه برج ها در آن زیاد نیست این است که فرهنگ زندگی و قوانین حاکم بر تعاملات میان همسایگان و حقوق خصوصی و عمومی ساکنان در این ساختمان ها کم رنگ و ناکافی است. البته عده ای بر این باورند که زندگی در برج های مسکونی با

فرهنگ ملی مذهبی کشور ما سازگار نیست؛ گذشته از این اعتقاد، معضلات و مشکلاتی که با تغییر چهره زندگی سنتی به شکل نوین امروزی آن و تعارض در حقوق خصوصی و عمومی ساکنان آنها ایجاد شده و بروز مسائل خاص این ساختمان ها، مانند هیئت مدیره، حق شارژ، مسائل ایمنی و مسائل نظم و انضباط باید به گونه ای تعدیل و رفع شود. اما راه حل درست این مشکل بی گمان نفی این گونه همسایگی و هم جواری نیست؛ زیرا این راه حل در شهرهای بزرگی چون تهران، در واقع چشم بستن بر واقعیات است؛ پس به ناچار باید با وضع و گسترش قوانین خاص حاکم بر این ساختمان ها و آپارتمان ها و فرهنگ سازی درست از طریق رسانه های جمعی، به ویژه تلویزیون به بهبود مشکلات ناشی از این نوع زندگی در تعاملات همسایه ها کمک کرد.

با توجه به مسائل بالا و تکیه بر آداب و رسوم اصیل و سنتی و توجه به باورهای مذهبی، باید در پی تعدیل و فرهنگ سازی در این نوع همسایگی باشیم تا بتوانیم در این نوع هم جواری هم حقوق همسایگی را که در نظر شرع و فرهنگ ملی مذهبی ما متجلی است، رعایت کنیم.

بی گمان در این راستا وضع قوانین حاکم بر ساخت و ساز این برج ها باید از مهم ترین اولویت ها باشد؛ زیرا برخی از مشکلاتی که امروزه در برج های مسکونی و برای ساکنین این ساختمان ها ایجاد شده است، با چگونگی ساخت و ساز این ساختمان ها و معماری آنها رابطه مستقیم دارد. هر چند در این راه اقداماتی چون طرح ضوابط حاکم بر بلند مرتبه سازی که به تصویب

شورای عالی شهرسازی رسید انجام شده است، ضوابط و اصول محکم و

ص: ۳۵

منسجم تر در این باره می تواند بسیاری از مسائل را حل کند . البته مهم تر از وضع قانون، اجرا و نظارت بر آن است که در صورت ضعیف بودن این قسمت، وضع قانون و ضوابط، کاری از پیش نخواهد برد، هم چنان که در حال حاضر هم در شهرهای بزرگ، مانند تهران، ساختمان هایی ساخته می شوند که اثری از رعایت ضوابط اولیه در آنها به چشم نمی خورد . ازاین رو، نظارت منسجم و قوی بر رعایت این ضوابط و قوانین، اهمیت بیشتر و جایگاه اساسی تری از وضع آنها دارد.

نکته دیگر در رابطه با آپارتمان نشینی این است که سعی و تلاش ساکنین باید بر رعایت مواد قانون تملک آپارتمان ها باشد و هر چه بیشتر روابط و تعاملات خود را با ساکنین و همسایه های دیگر در این ساختمان ها با مواد و ضوابط این قانون هماهنگ و همسان کنند. این کار به نوبه خود می تواند بسیاری از مسائل و نزاع های احتمالی همسایگان را به صورت اصولی و قانونی و بدون هیچ گونه ناراحتی و دلخوری حل و فصل کند.

بر این اساس، مطالب این فصل در سه گفتار و تحت عناوین ذیل گردآوری شده است:

گفتار اول: از زندگی سنتی تاز زندگی آپارتمانی؛ تحولات روابط همسایگان

گفتار دوم: مشکلات زندگی آپارتمانی؛ راه حل ها

گفتار سوم: مباحث حقوقی آپارتمان نشینی

ص: ۳۶

گفتار اول: از زندگی سنتی تا زندگی آپارتمانی؛ تحولات روابط همسایگان

اشاره

هر چند عوامل و شرایطی، ما را مجبور به «آپارتمان نشینی» نموده است ـ که جمعیت زیاد و کمبود مسکن در رأس این عوامل است ـ این اجبار نباید ما را از فرهنگ اصیل معماری سنتی دور کند؛ زیرا کشور ما دارای جامعه ای برخوردار از قدمت تاریخی و فرهنگی است و شکل و شیوه سنتی مسکن در آن ـ که بسیار استوار است، ـ از ابتدا تا این اواخر جاری بوده است و هم اینک با گسترش زندگی در آپارتمان ها و برج های مسکونی، آفتاب لب بام شده است.

نیم نگاهی به زندگی سنتی در کشور، ما را به این واقعیت رهنمون می کند که اگر امروزه از نظر فیزیکی، همسایه ها بسیار نزدیک تر از گذشته، حتی با فاصله خیلی اندک مثل یک «تیغه»، در کنار هم زندگی می کنند، ولی از صفا و صمیمیت و یکرنگی روابط همسایه ها خبری نیست، در حالی که در زمانی نه چندان دور، در این مرز و بوم، افراد در خانه های بزرگ زندگی می کردند و فاصله آنها بیش از امروز بود، اما همسایگان رابطه ای بسیار نزدیک و صمیمی داشتند و در غم و شادی هم شریک و همراه بودند. اما امروزه در آپارتمان نشینی، اگر همسایه آپارتمان بغلی چند بار هم تغییر کند، ما به خود زحمت این را هم نمی دهیم که آنها را بشناسیم؛ چه رسد به شرکت در غم و

هر چند عوامل و شرایطی، ما را مجبور به «آپارتمان نشینی» نموده است ـ که جمعیت زیاد و کمبود مسکن در رأس این عوامل است ـ این اجبار نباید ما را از فرهنگ اصیل معماری سنتی دور کند؛ زیرا کشور ما دارای جامعه ای برخوردار از قدمت تاریخی و فرهنگی است و شکل و شیوه سنتی مسکن در آن ـ که بسیار استوار است، ـ از ابتدا تا این اواخر جاری بوده است و هم اینک با گسترش زندگی در آپارتمان ها و برج های مسکونی، آفتاب لب بام شده است.

نیم نگاهی به زندگی سنتی در کشور، ما را به این واقعیت رهنمون می کند که اگر امروزه از نظر فیزیکی، همسایه ها بسیار نزدیک تر از گذشته، حتی با فاصله خیلی اندک مثل یک «تیغه»، در کنار هم زندگی می کنند، ولی از صفا و صمیمیت و یکرنگی روابط همسایه ها خبری نیست، در حالی که در زمانی نه چندان دور، در این مرز و بوم، افراد در خانه های بزرگ زندگی می کردند و فاصله آنها بیش از امروز بود، اما همسایگان رابطه ای بسیار نزدیک و صمیمی داشتند و در غم و شادی هم شریک و همراه بودند. اما امروزه در آپارتمان نشینی، اگر همسایه آپارتمان بغلی چند بار هم تغییر کند، ما به خود زحمت این را هم نمی دهیم که آنها را بشناسیم؛ چه رسد به شرکت در غم و

ص:۳۷

باری، هر چند شرایط زمان ما را به قبول این نوع زندگی مجبور کرده است، باید به نوعی فرهنگ اصیل، صحیح و با قدمت خود را در این حیطه به دست فراموشی نسپاریم و با درس هایی که از معماری سنتی و شیوه سنتی زندگی در شهرها و روستاها می گیریم، بکوشیم تا این دو شیوه را تلفیق کنیم. البته لازم به یادآوری است که جهش سریع در گذر از زندگی سنتی به شیوه مدرن امروزی تا حدودی در ایجاد مشکلات سهیم بوده است که بی گمان اگر این تغییرات، به تدریج ایجاد می شد، می توانستیم بستر فرهنگی و اجتماعی را برای قبول این نوع همسایگی جدید مهیا کنیم تا همراه رفع مشکلات مسکن، با مشکلات فرهنگی و اجتماعی جدیدی روبه رو نشویم.

به هر ترتیب، ضرورت دارد که به معماری سنتی بازگردیم و با درس ها و الهاماتی که از شیوه سنتی زندگی خواهیم گرفت، بر بسیاری از معضلات در روابط امروزی همسایگان غلبه کنیم. در این راستا، در ادامه، معماری سنتی و مزایای آن را بررسی خواهیم کرد تا با آشنایی بهتر با زندگی گذشته، راه حل مناسبی برای حل مشکلات ساکنین برج های مسکونی بیابیم.

معماری سنتی؛ مزایا و اهمیت ها

اشاره

با بررسی سبک سنتی زندگی و معماری آن به نکات تقریبا مشترکی در سبک ساخت و ساز این نوع بناها خواهیم رسید و پی خواهیم برد که این گونه ساخت در حل بسیاری از مشکلاتی که امروزه در روابط و تعاملات اجتماعی نمایان شده است، نقش مهمی ایفا می کند. برای روشن شدن موضوع، در

ادامه به برخی اصول معماری سنتی ـ اسلامی می پردازیم که توجه به آنها علل برخی از مشکلات امروزی را بدون هیچ ابهامی نمایان خواهد کرد.

محرومیت و جدایی حوزه های عمومی و خصوصی

پس از گذشتن از در ورودی و فضای تقسیم هشتی در خانه سنتی، فرد به دالانی هدایت می شود که با چند شکست او را به حیاط می رساند. دالان، تاریک و باریک است و معمولاً اختلاف سطح کوچه با حیاط نیز در دالان برطرف می شود. بنابراین، در کف دالان نیز پله وجود دارد. شخص وارد شونده از هشتی هرگز نمی تواند داخل حیاط را ببیند و مجبور است از یک راهروی باریک عبور کند.

اما در طرح مسکن امروزی و به ویژه آپارتمانی، ورودی به محل تجمع و مرکز خانه باز می شود و هیچ حریم خاصی برای فرد وارد شونده و برای جلوگیری از دید او به فضاهای درونی موجود نیست. حتی در بسیاری از موارد، آن گونه که امروزه بسیار مرسوم است، قسمت های مختلفی از مسکن به صورت باز (Open) طراحی می شود که به این صورت هیچ حریمی برای آنها وجود ندارد.(۱) آشپزخانه های باز در ساختمان های جدید با وجودی که از نظر راحتی، سهولت کارها و نزدیک بودن زن در محیط آشپزخانه به فضای اصلی خانه و دیگر اعضای خانواده امتیازاتی دارد و بسیاری از زنان به آن علاقه مندند، مشکلاتی را هم ایجاد کرده است. در واقع، این نوع آشپزخانه

ص:۳۹

۱- [۱] . مجموعه مقالات سومین سمینار سیاست های توسعه مسکن در ایران، وزارت مسکن و شهرسازی سازمان ملی زمین و مسکن، مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران، بهمن ۱۳۷۵، ج ۲، ص ۲۱۵.

برای خانواده های کم جمعیت (بین ۲ تا حداکثر ۴ نفر) مناسب است که اکثر اعضای آن بیشتر در بیرون از منزل باشند و دست کم، یک وعده غذا را در بیرون از منزل (محل کار، مدرسه و...) صرف کنند. و همچنین مهمانان زیادی، به ویژه برای صرف غذا و یا مهمانی مفصل نداشته باشند. اما خانواده های ایرانی که بیشتر به غذای گرم و مفصل علاقه دارند و از طرفی مهمان نواز و مهمان دوست نیز هستند، در این گونه آشپزخانه ها با مشکل روبه رو می شوند؛ بوی غذا در تمام ساختمان می پیچد. وقتی مهمان می آید، خانم خانه باید در حضور مهمان ها پخت وپز کند. خانمی را در نظر بگیرید که خود را ملزم به رعایت حجاب می داند و چند مهمان غریبه یا آشنا دارد که نامحرم هم در میان آنها دیده می شود و با رعایت حجاب در حضور مهمان ها باید پخت وپز غذا و شستن ظروف و دیگر کارها را در آشپزخانه انجام دهد.(۱) بی گمان این طور رفتار کردن، میزبان و حتی میهمان را معذب خواهد کرد. آری، چون زندگی ما آمیزه ای از فرهنگ ها و ارزش های ملی ـ مذهبی است، به ناچار باید به نحوی رفتار کنیم که در عین استفاده از متدهای جدید و به روز ساختمان، دچار تعارض و تقابل بین شیوه زندگی با اصول و ارزش های اسلامی نشویم. نحوه ساخت و ساز می تواند بر بسیاری از این نوع مشکلات فایق آید. یادآوری این نکته لازم است که گاه، همین عامل، باعث کم رنگ شدن روابط و رفت و آمدها میان همسایگان شده است. و بر طرف نکردن این مشکلات، کم کم ارزش های مهمان نوازی و صله رحم را که

۱- [۱] . همان، ج ۱، صص ۱۸۳ ـ ۱۸۴.

از موارد مؤکد در شرع اسلام هستند، ضعیف می کند.

پرهیز از عناصر غیر ضروری

در معماری اسلامی از به کارگیری عناصر غیر ضروری، در عین رعایت زیبایی، خودداری می شده است.(۱) یعنی در عین رعایت سادگی و زیبایی، از تمام اجزای طراحی شده در ساختمان استفاده بهینه می کرده اند. که مسئله سادگی خود در تحکیم روابط میان همسایگان می تواند مؤثر باشد.

امروزه در معماری جدید، بر لوکس سازی و تعبیه تزئینات اضافی و تجملات بیش تر توجه می شود؛ هرچند استفاده از تزئینات و ریزه کاری ها در معماری جدید امری پسندیده است، ولی فاصله گرفتن از اصول سنتی معماری ایرانی ــ اسلامی و تأکید بر مسایل تزئینی و تجمّلی صرف از نظر روحی و روانی بر ساکنان ساختمان های امروزی نیز تأثیرگذار است.

رعایت سلسله مراتب فضایی از نظر نور و منظر

در طراحی خانه سنتی، بهترین نور و منظر برای نشیمن و تالار خانه در نظر گرفته شده است. ارسی های خانه بهترین تصویر را در پیش روی افرادی که در تالار خانه نشسته بودند، قرار می دادند. طراحی اتاق های دیگر خانه که گاه برای خواب هم از آنها استفاده می شد، نسبت به نشیمن و تالار اهمیت کمتری داشت. آنچه در خانه امروزین مهم است، نور اتاق های خواب است، با وجودی که از اتاق های خواب در بیشتر موارد، فقط برای خوابیدن استفاده می شود،اما نشیمن که محل تجمع افراد خانواده است، فضایی بی نور و بدون

۱- [۱] . محمد کریم پیرنیا، آشنایی با معماری اسلامی ایران، تهران، دانشگاه علم و صنعت، خرداد ۷۲، چاپ دوم، ص ۱۵۷.

دیـد دارد و این نشـانه اهمیت نـدادن به فضای تجمع افراد در طراحی امروزی است.(۱) عدم دقت به مسـئله نور و روشنایی در سـاخت برج ها و ساختمان های جدیـد، باعث شـکایت و نارضایتی بسـیاری از ساکنین این گونه ساختمان ها شـده است که با اندکی دقت در طراحی و ساخت، قابل حل به نظر می رسد.

استفاده بهینه از اقلیم

فضاهای زندگی در خانه سنتی در اطراف حیاط قرار گرفته اند. با توجه به تغییرات آب و هوا در فصول مختلف، در این فضاها جابه جایی صورت می گرفته است. تابسـتان نشـین در سـمتی از خانه بوده که بیشترین سایه و خنکی را داشـته باشد و زمسـتان نشـین، نـور و تـابش مطبوع خورشـید در زمسـتان را به داخـل هـدایت می کرده است. در حـال حاضـر، در شـهرهای کشور ما واحدهای مسـکونی بدون در نظر گرفتن این گونه مسائل و اولویت دادن به تراکم، ساخته می شوند که فقط از یکی از جهات شمال یا جنوب نور می گیرند و ساکنین آنها یا در زمستان یا در تابستان همیشه دچار مشکلند.(۲)

باید به مسـکن، با ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و... تمام و کمال توجه شود؛ زیرا نوع مسـکن چه از نظر کمیت و چه کیفیت در خلق وخو و روابط اجتماعی مؤثر است و باید خانه که محل استراحت، آسایش، آرامش و امنیت انسان است، به گونه ای طراحی و ساخته شود که جوابگوی نیازها، ارزش های سنتی، اعتقادی و... مردم باشد.

ص:۴۲

۱- [۱] . مجموعه مقالات سومین سمینار سیاست های توسعه مسکن در ایران، ج ۲، ص ۲۱۷.

۲- [۲] . همان، صص ۲۱۶ _ ۲۱۷.

یـادآوری ایـن نکتـه لازم اسـت کـه تقلیـد محض از معمـاری غربی و اجرای آن در ایران موفـق نخواهـد بـود؛ زیرا این گـونه ساختمـان هـا بـا فرهنگ غرب تناسب دارنـد و نمی تواننـد با اصول و ارزش های اسلامی و مـذهبی ما منطبق شونـد. از طرف دیگر، هر چنـد معماری سـنتی متناسب با شـرایط ویژه آب و هوایی و ارزش های فرهنگی ـ مـذهبی ماست، به سـبک قـدیمی خود نمی تواند جوابگوی نیاز مسـکن و زندگی امروزی باشد و همان طور که رعایت اصول و ارزش های اصیل فرهنگی لازم و ضـروری است، رعـایت مقتضـیات زمـان و مکـان هم مهم و ضـروری است. پس بی گمان راه حل، گرفتن متـدهای غربی و تلفیق درست آن با فرهنگ بومی و مذهبی ماست. تا افزون بر رفع مشـکلات مسکن، با مشکلات فرهنگی و اجتماعی هم روبه رو نشویم و بتوانیم هم از علم و فن آوری روز اسـتفاده کنیم و هم در زمینه فرهنگی، مذهبی و اجتماعی دچار مشکل نشویم و بتوانیم از هر نظر جوابگوی نیازهای اجتماع باشیم.

سبک سنتی زندگی و روابط همسایگان

همان طور که ملاحظه شد، سبک و روش زندگی و نوع و چگونگی محل زندگی، بی گمان در کمیت و کیفیت روابط انسان ها در اجتماع مؤثر خواهـد بود و رابطه ای بسـیار قوی میان این دو وجود دارد. نگاه به زنـدگی های سـنتی در گذشـته و یا در روسـتاهایی که هنوز سـنتی انـد، بیـانگر این است که سـادگی و سـبک خـاص زنـدگی بـاعث گرمی روابـط، به ویژه در میـان همسایه ها می شود. ما نبایـد با پشت کردن به زندگی سـنتی که گویای تاریخ این مرز و بوم است و با بی توجهی به ساختمان های قدیمی و خشت و گلی و بی ارزش به شمار

ص:۴۳

آوردن آنها، از صفا، صمیمیت، عفت، نجابت و آرامش و اطمینانی که در این گونه زندگی ها و بناها دیده و احساس می شود غافل شویم. معماری و سبک سنتی زندگی در ایران، گویای بسیاری از فرهنگ ها و آداب و رسوم این ملّت است که اندک فاصله ایجاد شده، نباید آنها را به ورطه فراموشی سپارد.

به روابط میان همسایه ها در گذشته باید توجه ویژه ای شود. در نگاه به خانه ها و روستاها و یا شهرها در گذشته می بینیم، بسیاری از خانواده ها سالیان متمادی در کنار هم روزگار سپری کرده و مانند دو یار و دوست مشفق، در غم و شادی هم شریک بوده اند؛ صفا و صمیمیتی که امروزه در زندگی و روابط همسایگان کم رنگ یا بی رنگ است. البته افزون بر سبک معماری، عوامل دیگری نیز در این مهم دخیل بوده اند. هماهنگی های فرهنگی، سنخیت های اجتماعی اقتصادی، وجود پدر و مادر در خانواده و زندگی در کنار هم از عواملی هستند که به یکرنگی و نزدیکی روابط کمک فراوانی می کنند.

متأسفانه در تقلید از زندگی غربی ما به این فکر نکردیم که غربی ها تنها به فیزیک خانه، معماری و دکوراسیون آن توجه می کنند، اما ما خانه را دارای روح و جان می دانیم و به همین دلیل برای آن جایگاهی والا قائلیم و بسیاری از روابط و صمیمیت ها نتیجه این نگرش است؛ باری معماری امروزی، صدای صاحبخانه قدیمی را در ضمیر خود نمی شنود که می گوید:(۱)

ص:۴۴

۱- [۱] . همان، ج ۱، صص ۱۳ _ ۷.

به چشم تو این خانه سنگ است و خشت

مرا قصر فردوس و باغ بهشت

چه ارزد به پیش تو؟ یک مشت سیم

مرا خویش و پیوند و یار ندیم

به هر خشت از آن، باشدم صد هزار

به دل از زمان پدر یادگار

نبینم که اندر نظر نارم

به هر گوشه صد رأفت مادرم.

آشکار است که این گونه انس میان انسان ها در سطح اجتماع نمودهای شگرفی به جای می گذارد که روابط صمیمی همسایه ها در گذشته، دلیلی برای آن است. چه بسیار عموها، دایی ها، برادرها و خواهرها که در کنار هم و به دور از هر گونه دغدغه و مشکلی، سالیان متمادی در یک خانه زندگی می کردند و در اوج صمیمیت از احوال هم جویا می شدند، امّا سبک زندگی جدید و برج نشینی هر چند فاصله ها را کمتر کرده ــ از نظر فیزیکی ــ شکاف های بزرگ روحی و روانی را در میان همسایگان در پی داشته است؛ به طوری که جوانان آپارتمان نشین امروز وقتی قدم به فضای کوچک خانه شان می گذارند و در را پشت سرشان می بندند، گویی با دنیای بیرون قطع رابطه کرده اند و مفهوم والای این توصیه سالخورده ها را که «همسایه خوب از یک ده شش دانگ با ارزش تر است» درک نمی کنند.(۱) برای آنها این جمله

ص:۴۵

۱- [۱] . «سال هاست که آپارتمان می سازیم، ولی با آپارتمان نشینی بیگانه ایم.» مریم خدیوی ــ مجید فکری.

گنگ و بی مفهوم است؛ زیرا در این گونه مجتمع ها روابط میان همسایه ها تا اندازه ای کم است که اگر مدتی، همسایه ای را نبینند، هیچ گاه به این فکر نخواهند افتاد که علت چیست؛ این مورد و موارد مشابه است که این جمله را گنگ و بی مفهوم می کند، در حالی که در زندگی سنتی، احترام و جویاشدن از حال همسایگان جزئی از زندگی روزمره بود. حرمت و احترام به همسایه ها در زندگی سنتی، گاهی از احترام برادر و دوست هم بیشتر و مهم تر بود؛ چه بسیار افرادی که همسایه را همانند خود می دانستند و حاضر نبودند، ناراحتی او را ببینند.

توجه به این مسئله که معماری در روابط میان همسایگان به طور کامل مؤثر است، در مقایسه ای میان معماری سنتی و امروزی و میزان رضایت از همسایگان در آن دو مشهود است. معماری امروزی، به ویژه در تهران امنیت را از میان برده است. میترا حبیبی، عضو هیئت مدیره سازمان نظام مهندسی استان تهران می گوید: «ایجاد احساس امنیت نیز مبتنی است بر رعایت اصل قلمرو در تنظیم فضا؛ به نحوی که قلمرو و حریم های خصوصی، نیمه خصوصی و عمومی خانواده نسبت به هم و نسبت به همسایگان تعریف شده باشد و اشراف غیر ارادی بر فضا، انسان را در احساس تحت نظر بودن قرار ندهد. متأسفانه این چیزی است که در معماری رایج امروز تهران، به فراموشی سپرده شده و با ایجاد برج های بدون مطالعه، اشراف ایجاد شده، تشدید نیز شده است. در تهران شاهد بی هویتی و یکنواختی در سیمای شهر هستیم که به ایجاد محیط های خاکستری و کسل کننده منجر شده و انواع آلودگی های زیست محیطی نیز فضای کلی تهران را کدر و غیرقابل تحمل

کرده است. عدم رعایت اصل قلمرو در انتظام شهری و فضای عمومی شهر که حیات مدنی در آنها جریان دارد، استفاده از محیط شهری را خصوصا برای کودکان، زنان و سالمندان با مشکل مواجه کرده است که مجموعه این شرایط به از خود بیگانگی مردم و حذف شور و شوق شهروندان انجامیده است».(۱)

اگر این یافته علمی را که «نمادهای معماری شهرها، تن پوش رفتار انسانی است» بپذیریم، شهر تهران از دو سبک معماری مختلف برخوردار است؛ سنتی و مدرن. یعنی خانه های قدیمی با اتاق های زیاد و کوچه های بن بست جنوب شهر، و آپارتمان ها، برج های بلند و ویلاهای وسیع با استخر و جکوزی در شمال شهر. که این امر مشکلات متعددی را برای شهروندان به وجود می آورد.

به گفته کارشناسان، تفاوت دو سبک خاص معماری در جنوب و شمال شهر تهران، باعث تربیت دو نسل متفاوت از نظر رفتاری و نوعی جدایی بین دو گروه مرفه شمال شهر و اهالی جنوب شهر شده است.(۲)

علی نمازیان، دکترای معماری و استاد دانشگاه می گوید: «در جنوب تهران، آدم ها یکدست هستند و حدود رفتارها مشخص است، ولی شمال شهر تهران هویت خود را از دست داده است. تداخل فرهنگ ها و درک اشتباه از معماری در شهرها باعث ایجاد تنش است.

خانه های مدرن تفاوت زیادی با خانه های قدیمی دارد. در خانه های

ص:۴۷

۱- [۱] . روزنامه کار و کارگر، یکشنبه ۲۲/۷/۸۰، نقل از سایت « WWW.icic.gov.ir ».

۲- [۲] . کار و کارگر، ۲۲/۷/۸۰.

قدیمی، بین عرصه های خصوصـی و جمعی زندگی، تمایز وجود دارد، اما اکنون در خانه های مدرن با بازکردن در خانه وارد زنـدگی خصوصـی صاحبخـانه می شویم. که در این موارد سود بیشتر و هزینه کمتر مـد نظر است تـا آسـایش و امنیت خانواده ها».(۱)

ص:۴۸

۱- [۱] . کار و کارگر، ۲۲/۷/۸۰.

گفتار دوم: مشکلات زندگی آپارتمان نشینی؛ راه حل ها

در این فصل می کوشـیم تا مشکلات عمده ای را که برای ساکنین برج ها و مجتمع های مسکونی به وجود آمده است بشناسیم و در این راه، نخست مشکلات را از زبان ساکنین این مجتمع ها و ساختمان ها بررسی خواهیم کرد و سپس با جمع بندی و به صورت کلی مشکلات عمده این نوع همسایگی را یادآور می شویم و در پایان، راه حل هایی برای حل و رفع مشکلات این گونه همسایگی ارائه می دهیم.

مشکلات از زبان ساکنین ساختمان ها

فیروزه ترکاشوند، ساکن یکی از مجتمع های مسکونی منطقه حسن آباد کرج می گوید:

«چنـد سـال پیش خانه ویلایی خود را به علت مشـکلات مالی فروختیم و یک واحـد آپارتمانی در این مجتمع خریـدیم و هنوز بعـد از چنـد سال، به زندگی آپارتمانی عادت نکرده ایم. در زندگی آپارتمانی، چهاردیواری اختیاری اصـلاً معنی ندارد، همه باید وقتشان را با سایر واحدها تنظیم کنند، البته کسانی که معتقد به رعایت حقوق دیگران و همسایگان باشند».

منیژه وکیلی، ساکن یکی دیگر از طبقات مجتمع می گوید: «در گذشـته که خانه های بزرگ و حیاط دار همه اعضای خانواده را دور هم جمع می کرد و

در این فصل می کوشیم تا مشکلات عمده ای را که برای ساکنین برج ها و مجتمع های مسکونی به وجود آمده است بشناسیم و در این راه، نخست مشـکلات را از زبان ساکنین این مجتمع ها و ساختمان ها بررسی خواهیم کرد و سپس با جمع بندی و به صورت کلی مشـکلات عمـده این نوع همسایگی را یادآور می شویم و در پایان، راه حل هایی برای حل و رفع مشـکلات این گونه همسایگی ارائه می دهیم.

مشکلات از زبان ساکنین ساختمان ها

اشاره

فیروزه ترکاشوند، ساکن یکی از مجتمع های مسکونی منطقه حسن آباد کرج می گوید:

«چنـد سـال پیش خانه ویلایی خود را به علت مشـکلات مالی فروختیم و یک واحـد آپارتمانی در این مجتمع خریـدیم و هنوز بعـد از چنـد سال، به زندگی آپارتمانی عادت نکرده ایم. در زندگی آپارتمانی، چهاردیواری اختیاری اصـلاً معنی ندارد، همه باید وقتشان را با سایر واحدها تنظیم کنند، البته کسانی که معتقد به رعایت حقوق دیگران و همسایگان باشند».

منیژه وکیلی، ساکن یکی دیگر از طبقات مجتمع می گوید: «در گذشـته که خانه های بزرگ و حیاط دار همه اعضای خانواده را دور هم جمع می کرد و

چند سال در کنار هم زندگی می کردند، زندگی هم خیر و برکت داشت و هم از ناراحتی اعصاب و مشکلات روحی خبری نبود. حالا بچه ۵ ساله از ناراحتی اعصاب شاکی است. زندگی آپارتمانی در حالی در کشور ما باب شد که در زمینه فرهنگ آپارتمان نشینی آموزش داده نشد و اکنون همان طور که مشاهده می کنید، ساکنین مجتمع های مسکونی و آپارتمان ها به علت عدم رعایت حقوق یکدیگر و همسایگان با مشکل مواجه شده اند».

کریم آقاجانی، کارمند ساکن یکی از آپارتمان های خیابان طالقانی کرج می گوید:

«زندگی آپارتمانی، یعنی اسارت و محبوس شدن. متراژ آپارتمانی که ما ساکن آن هستیم، به قدری کم است که وقتی در اتاق نشسته ایم احساس می کنیم در سلول انفرادی هستیم. در گذشته، کرج یک منطقه پر از باغ و درختان سرسبز بود و با کمال تأسف، چند سالی است که به علت افزایش جمعیت و مهاجرپذیربودن، باغ های این شهر تخریب و در محل باغ های این شهر مجتمع های مسکونی ساخته می شود و در واقع، با دست خودمان سرسبزی و طراوت را که نشاط بخش روح انسان است، از بین می بریم و تبدیل به قفس هایی می کنیم که روحمان را به اسارت می گیرد.(۱)

یوسف عطایی، کارگر یک کارخانه آبمیوه سازی می گوید: «در این خانه های کوچک اگر قرار باشد، هر کدام از ما صدای ضبط صوتمان را به

ص:۵۰

۱- [۱] . آپارتمان نشینی، جهش از زندگی سنتی به مدرنیسم، نشریه آفرینش، ۱۹/۸/۸۰ [این نقل قول ها از این مقاله گرفته شده است.] .

دلخواه بلنـد کنیم، آن وقت فضا سـرسام آور خواهـد شد. باور کنید آن قدر به بچه ها درباره ایجاد سـروصدا تذکر داده ام که ملاحظه کردن برایشان یک فرهنگ رفتاری شـده است. من حتی در چیزهای کوچک هم سـعی می کنم همسایه طبقه پایین را در نظر بگیرم. مثلاً ـ وقـتی شب هـا قرار است رختخواب بینـدازیم، تشـک را به جـای اینکه از همـان بالاـ روی زمین پرت کنم، آهسـته زمین می گـذارم که همسایه پایینی نرنجد. دلیلش هم این است که یک مدت هر شب رأس ساعت مشخصـی، ناگهان اتاق ما می لرزیـد. بعـدا که دوسـتانه با همسایه بالایی صـحبت کردیم، معلوم شد آنها که می خواهند رختخواب را پهن کنند، تشک ها را از همان بالا می اندازنـد زمین و این آپارتمان های بساز و بفروش ما که مقاومت چندانی ندارند، به لرزه می افتند. ما هنوز با این فرهنگ که آنچه از دیگران نمی پسندیم در حق دیگران انجام ندهیم آشنا نیستیم».

حسـین خـدادایان، یکی دیگر از سـاکنین این مجتمع هـا این طور می گـویـد: «مـا همـان طور رفتـار می کنیم که یاد گرفته ایم. همان طور که پدران ما رفتار می کردند. سـعی می کنیم پایبند روش های خوب گذشـته باشیم. ما وقتی بچه بودیم، می دیدیم که چگونه پدر و مادر در غم و شادی همسایه شـریک بودند. ما سعی کرده ایم همین روش ها را در آپارتمان خود اجرا کنیم. اما آن قدرها موفق نبوده ایم و رابطه سـنتی بین همسایه ها امروز در میان همسایگان آپارتمان نشـین به سـختی برقرار می شود. مثلاً چند وقت پیش که همسایه بالایی مراسم بله برون داشـتند و از نظر جا در مضـیقه بودند، ترتیبی دادیم که خانم ها در طبقه بالا و مردها در طبقه پایین پـذیرایی شونـد و شـکر خدا کار به خوبی و خوشـی هم تمام شد. این طور کارها، دل ها را بیشتر به هم نزدیک و

صمیمیت را بیشتر می کند. مگر ما قرار است چقدر عمر کنیم که بخشی از آن را صرف درگیری و تشنج با همسایه کنیم. قدر لحظه لحظه این عمرهای کوتاه را بایـد بدانیم... من وقتی می خواسـتم همین آپارتمان را بخرم، یک ماه تمام هر روز بعدازظهر که از اداره برمی گشـتم، کـارم این بود که تا شب از این آپارتمان به آن آپارتمان می رفتم و بیش از آنکه به خود خانه توجه کنم، فکرم دنبـال همسایه ها بود، به گونه ای که برخی از بنگاه داران تعجب می کردنـد، حتی یکی از بنگاهی ها به من گفت مگر قرار است شما کار خلافی در آپارتمان بکنید که این قدر روی همسایه ها حساسیت نشان می دهید. گفتم اتفاقا چون قرار است کار خلافی انجام نـدهم این قـدر حساسم. اگر خودم خلافکار بودم، دیگر برایم مهم نبود که دیگران چه کاره انـد و چه رفتاری دارند».

یکی دیگر از شـهروندان کرجی می گوید: «ما از وقتی که آپارتمان نشین شده ایم، به کلی اعصابمان ضعیف شده است ما در کنـار کسانی زنـدگی می کنیم که کیسه زباله شان را از طبقه چهارم به جلو آپارتمان پرت می کننـد و حتی در آپارتمان خود سگ و گربه نگهداری می کنند و سـر و صدایشان آرامش کل آپارتمان را گرفته است و بارها به خاطر همین مسائل درگیری پیش آمـده و حتی کار به شـکایت هم کشـیده، ولی نتیجه ای نداشـته است. پارکینگ را به زمین فوتبال تبـدیل کرده اند و در مقابـل سـاکنین آپارتمـان می گوینـد بچه هـا را که نمی تـوان حبس کرد و نیـاز به جنب و جوش و بـازی دارنـد. بـا وضـعیت موجود، من بعید می دانم که حتی تا چند سال آینده هم در ایران فرهنگ آپارتمان نشینی جا بیفتد».

ص:۵۲

رضا عروجی، فرهنگی ساکن مجتمع مسکونی سادات در خیابان شهید مفتح کرج می گوید:

«متأسفانه در کشور ما تقلید کورکورانه و الگوپذیری بدون اطلاع از چند و چون موضوع، همواره رواج داشته و یکی از این موارد نیز الگوپذیری از زندگی آپارتمانی در جوامع غربی است. فرهنگ زندگی مدرن با فرهنگ زندگی ما مغایرت دارد و هنوز هم اغلب خانواده های ایرانی با فرهنگ سنتی زندگی می کنند و پذیرفتن فرهنگ زندگی مدرن نیاز به گذشت زمان و جا افتادن این مسئله و همچنین آموزش این فرهنگ دارد.

زندگی آپارتمانی، اثرات منفی بسیاری برای ما در پی داشته است و هنوز هم دارد. ما اول باید با حقوق شهروندی خود و سایرین آشنا می شدیم، بعد به زندگی آپارتمانی رو می آوردیم. و عدم این تدریج سبب آن شده که ما هر روز شاهد بگو و مگو و کشمکش میان همسایگانی که حقوق دیگران را رعایت نمی کنند باشیم».

مریم خوشقدم، دانش آموز ساکن مجتمع مسکونی گل ها در میدان والفجر کرج می گوید: «به نظر من برای ما خیلی زود بود که آپارتمان نشین شویم؛ به این دلیل که بیشتر افرادی که ساکن آپارتمان ها شده اند از فرهنگ زندگی جمعی بی خبرند و این گونه تصور می کنند که چون آپارتمان را خریده اند، می توانند هر کاری که دلشان می خواهد انجام دهند؛ در صورتی که این اصلاً منطقی نیست و افراد با فرهنگ های مختلف در آپارتمان جمع شده اند و باید رعایت حال یکدیگر را بکنند».

خانم مریم. س که به تنهایی در آپارتمان طبقه دوم یک ساختمان چهار

طبقه زندگی می کند نیز از پرداخت یکسان برخی هزینه های مشترک غیر عادلانه گله داشته و می گوید: «به نظر من پول آب را حتما باید بر اساس تعداد افراد خانواده ها تقسیم کرد، چون آب موردی است که مصرف آن با افزایش تعداد خانوار بالا می رود، اما متأسفانه ما در ساختمان خود هنوز به اتفاق نظر در این مورد نرسیده ایم. این مسئله را برخورد صحیح مدیریت ساختمان می تواند حل کند».

شکایت یا تفاهم؟

بسیاری از اختلافات همسایه ها به دلیل عدم شناخت نسبت به حوزه مالکیت آنهاست. آنها فکر می کنند که چون صاحب خانه هستند، مختارند هرگونه که بخواهند زندگی کنند و فراموش می کنند که هر آپارتمان، در واقع مانند اتاقی است که هر صدایی به راحتی در آن منعکس می شود. این افراد بی توجه به حقوق دیگران، بروز هر مشکلی برای همسایه را طبیعی می دانند و آن را به آپارتمان نشینی نسبت می دهند. در حالی که آنچه مشکل زاست، نبود مسئولیت در برابر کسانی است که با آنها در یک ساختمان زندگی می کنند. این گونه برخورد با مسائل مشترک آپارتمان ها، کار را به جایی می رساند که امکان هیچ گونه تفاهمی نیست و برخی مجبور می شوند راه شکایت به مراجع قضایی را در پیش گیرند.

فریده اسماعیلی که با مشکلات زیادی به تازگی آپارتمانی را در طبقه اول یک ساختمان هشت واحدی خریداری کرده است، می گوید: «من قبلاً که مستأجر بودم فکر می کردم مشکلاتم ناشی از این قضیه است. اما از وقتی هم که صاحب خانه شده ام با مسائل زیادی روبه رو هستم. زیرا متأسفانه هنوز

تعریف درستی از حوزه مالکیت برای مردم جا نیفتاده است. یعنی متوجه نیستیم که وقتی با همسایه مجاور خود، دیوار مشترک داریم و صدای ما کاملاً به سوی دیگر می رود یا کف آپارتمان ما همان سقف آپارتمان پایینی است، باید از ایجاد سروصدای زیادی خودداری کنیم. دیگر اینجا نمی توانیم مدعی باشیم که آپارتمان صددرصد متعلق به ماست که وقت و بی وقت ایجاد مزاحمت کنیم. اگر همه افراد جامعه ـ که بیشتر آنها در آپارتمان زندگی می کنند ـ با فرهنگ آپارتمان نشینی آشنا باشند و قانون نیز آنها را مکلف به رعایت حقوق دیگران بکند، دیگر شاهد بروز مشکلات آپارتمان نشینی به صورت کنونی نخواهیم بود».

حمید کیمیا، دانشجوی سال سوم رشته ریاضی نیز می گوید: «ما آن قدر از سروصدای زیاد همسایه بالایی خود به ستوه آمدیم که سرانجام مجبور شدیم شکایت کنیم. گو اینکه مشکلات میان ما و این همسایه به خوبی فیصله یافت، امّا ای کاش وسایل ارتباط جمعی این مسئله را جدی می گرفتند و مباحثی را نیز به فرهنگ آپارتمان نشینی و ترویج آن اختصاص می دادند».

سر و صدای زیاد، آن هم بی موقع، به ویژه هنگام استراحت ظهر یا شب در فضای عمومی مانند راهرو، پارکینگ و حیاط ساختمان، سروصدای بی وقت مهمان ها، به ویژه هنگام خداحافظی در نیمه شب، سروصدای بچه ها، نبود احساس مسئولیت نسبت به خرابی ها، ترکیدگی لوله و مشکلات ساختمانی که صاحب آپارتمانی برای همسایه اش به وجود می آورد؛ همه و همه می توانند آرامش خانه ها را در مجتمع های مسکونی بر هم زنند و گاه مشکلات بسیار جدی ایجاد کنند، اما از سویی، مدیران ساختمان ها نیز

می توانند نقش مؤثری در حل و فصل این مسائل ایفا کنند.

مهناز کریمی، ساکن خیابان گاندی که در طبقه اول یک مجتمع مسکونی زندگی می کند، بر این باور است که انتخاب مدیر یا هیئت مدیره برای سامان دادن به حل و فصل مشکلات مشترک آپارتمان ها ضروری است. برای نمونه، می توان درباره زمان بازی بچه ها به توافق رسید. شاید ساعت ۴ تا ۶ بعدازظهر زمان مناسبی باشد. با این برنامه ریزی، نه تنها بچه ها فرصت و امکان بازی خواهند داشت، نوعی نظم پذیری اجتماعی را نیز تجربه خواهند کرد.(۱)

خانم اشتری یکی دیگر از ساکنین، این گونه بیان می کند: «آپارتمان نشینی، فرهنگ و منش خاص خودش را می طلبد که ما کمتر آن را می بینیم. متأسفانه هیچ گاه همسایه ها حقوق دیگران را رعایت نمی کنند و این رعایت نکردن حقوق دیگران به صورت خرده فرهنگ در آمده است».

یکی دیگر از کسانی که زندگی آپارتمانی را چند سالی تجربه کرده است، از کیفیت آنها و عدم نورگیری مناسب انتقاد می کند و با ابراز ناراحتی از همسایه ها می گوید: «آپارتمان نشینی فرهنگ می خواهد، یعنی پله ها را آهسته بالا و پایین برو، نیمه شب ایجاد مزاحمت نکن، سروصدا ایجاد نکن، مراعات حال دیگران را بکن و افزون بر اینها مسائلی وجود دارد که قابل رفع نیست، مثلاً ـ اگر همسایه ای دچار مسائل اخلاقی و مشکلاتی در زمینه اخلاقیات باشد، چاره ای جز فرار از آپارتمان به ذهن نمی رسد».

۱- [۱] . آپارتمان نشینی تفاهم و همدلی می طلبد، همشهری ۲۳/۲/۱۳۷۶.

یکی دیگر از ساکنان مجتمع مسکونی در رسالت می گوید: «یکی از مسائل مهم در زندگی آپارتمانی، فرهنگ رفتاری است. در یک مجتمع حداقل ده خانواده با فرهنگ ها و رفتارها و اخلاقیات مختلف گرد هم آمده اند که اگر یکی از این خانواده ها حقوق دیگر همسایه ها را در هر مسئله مراعات نکند، مشکلات و مسائل دیگری برای همه ساکنان به وجود می آورد. و این رعایت حقوق دیگران و همسایگان باید در همه زمینه ها مثل سروصدا، نظافت، رفت و آمدها و... باشد تا زندگی در مجتمع مسکونی را میسر سازد، وگرنه زندگی در این آپارتمان ها هر روز باید با نزاع و درگیری لفظی و یا موارد دیگر همراه باشد که مسلما تأثیرات منفی روحی زیادی در سایر افراد مجتمع هم خواهد داشت؛ پس مهم ترین و مبنایی ترین چیز در زندگی آپارتمانی فرهنگ رفتاری صحیح در کنار هم زندگی کردن و احترام به حقوق دیگران و همسایگان است که اگر این حل شود، همه چیز به خیر و خوبی برگزار می گردد، وگرنه آپارتمان مفت هم گران است».

علی جنگی، یکی دیگر از آپارتمان نشین ها می گوید: «آپارتمان نشینی حسنی ندارد. اجبارا مردم به آن تن می دهند، ما برای «یکجانشینی» ساخته نشده ایم. مشکلات این نوع زندگی نبود تفاهم و هماهنگی بین ساکنان است. فرهنگ ایرانی میهمان نوازی را توصیه می کند، ولی در آپارتمان نشینی کمتر می توان این فرهنگ را مورد توجه قرار داد و اگر رفت و آمدها زیادتر صورت گیرد، اعتراضات همسایه ها را به دنبال خواهد داشت. ولی چه باید کرد که این هم تحفه ای از به اصطلاح تجدد و تمدن است که خود را محصور کرده ایم».

ص:۵۷

درد دل های ساکنان آپارتمان ها که نمونه هایی از آنها ذکر شد، بیانگر این است که هر چند به علّت مسائلی، زندگی آپارتمانی در فرهنگ ما وارد شده، عدم سنخیت و هماهنگی فرهنگ و پیشینه تاریخی کشور ما از عمده ترین مسائلی است که باعث به وجود آمدن مسائل و مشکلاتی در روابط و تعاملات همسایگان در این مجتمع ها شده است. زندگی و روابط سنتی ما مزایا و فواید زیادی دارد و روح و صمیمتی که در میان همسایگان در آن زندگی موج می زند، در زندگی مدرن امروزی وجود ندارد، اما از سوی دیگر، مشکلات مسکن و کمبود آن نیز نباید نادیده گرفته شود. پس به ناچار، باید راهی میانه برگزید که بتوانیم با جمع هر دوی اینها، یعنی ارزش ها و الهاماتی که از زندگی سنتی می گیریم و سبک و متد جدید و مدرن ساختمان سازی، هم بر مشکلات کمبود مسکن فایق آییم و هم روابط و حقوق همسایگان را که به دست فراموشی سپرده شده است، احیا کنیم. که در این صورت می توانیم با به کار بستن ارزش ها و توصیه های مذهبی در مورد همسایه و احترام همسایه، این ارزش کم رنگ شده در اجتماع را جانی مجدد بخشیم و در عین الگوبرداری از متدهای غربی، در ساخت ساختمان از لحاظ فرهنگی دچار مشکل نشویم. زیرا معماری و طراحی هدف نیست، بلکه وسیله ای است برای ایجاد بستر کالبدی و زمینه فرهنگی مناسب، زیبایی و بهره دهی بالا و صرفه اقتصادی.

ص:۵۸

میزان رضایت

حوزه مطالعه

کمتر از ۲۵٪ ۲۵٪ تا ۵۰٪ ۵۰٪ تا ۷۵٪ بیش از ۷۵٪

پولادشهر___۵/۲۷۳۰۵/۴۲

ملک شهر ۵/۱۸۶/۱۴۷/۳۰۱/۳۴

خانه اصفهان ۱/۹۲/۲۷۳/۲۷۴/۳۶

کوی امام ۵/۲۰۷/۱۴۶/۱۷۴۷

بزرگمهر ۷/۲۵۹/۲۲۲۰۴/۳۱

برج کاوه ۸۲۴۳۸۳۱

* میزان رضایت از همسایگان در زندگی آپارتمانی؛ برگرفته از تحقیق بررسی آپارتمان نشینی در منطقه شهری اصفهانی؛ حمیدرضا وارثی، عضو هیئت علمی دانشگاه اصفهان (مجموعه مقالات، دومین سمینار سیاست های توسعه مسکن در ایران، وزارت مسکن و شهرسازی، سازمان ملی زمین و مسکن، بهمن ماه ۷۴، چاپ اول، ج ۲، ص ۶۰۴).

* توجه به این جدول، نشان می دهد که درصد رضایت از همسایگان در این نوع زندگی کم است و باید به این نکته توجه کرد.

جمع بندی مشکلات همسایگی نوین

اشاره

با توجه به مواردی از مشکلات آپارتمان نشینی در مورد رعایت نکردن

ص:۵۹

حقوق همسایگی و توجه به درد دل های برخی ساکنین که این نوع همسایگی و زندگی را تجربه کرده اند، می توانیم مهم ترین مشکلات همسایگی در این نوع زندگی را به صورت زیر مطرح کنیم.

تنوع فرهنگی ساکنین آپارتمان ها

از مهم ترین مسائلی که باعث بروز مشکلات و مسائل زیادی در آپارتمان ها شده است، تنوع فرهنگی ساکنان این ساختمان هاست. ساکنین آپارتمان ها از مهاجرین روستا به شهر یا شهرهای کوچک به شهرهای بزرگ تشکیل شده اند و یا از سر ریز جمعیت شهرهای بزرگ هستند که به این مسکن ها روی می آورند و به هر صورت از مناطق مختلف کشور یا استان و شهرستانی هستند که خرده فرهنگ های متفاوتی دارند که به اجبار و یا به دلیل شرایطی در این نوع ساختمان ها ساکن شده اند.

تنوع خرده فرهنگ های گوناگون، شرایط، محیط و فضای خاصی را به وجود می آورد که ارتباط کمتر و سهل تری را شکل می دهد.

خرده فرهنگ ها حتی اگر در راستای فرهنگ محلی و مسلط جامعه هم باشند، اما به دلیل ویژگی های خاص خود توانایی وحدت کامل و یکپارچه با دیگر خرده فرهنگ ها را ندارند.(۱) این مسئله با توجه به اینکه در برخی موارد خرده فرهنگ ها در تضاد یکدیگر قرار دارند و قابلیت یکسان شدن و حتی همسوشدن با هم را ندارند، باعث کم رنگ شدن روابط و مراودات میان

ص:۶۰

۱- [۱] . مسکن عمودی، فرهنگ افقی، محسن نصری، مجموعه مقالات دومین سمینار سیاست های توسعه مسکن در ایران، ج ۲، صص ۵۳۳ _ ۵۳۴.

همسایگان شده است.

رواج بی بند و باری

یکی از مواردی که مخالفان برج سازی مطرح می کنند، بی بندوباری و کم رنگ شدن ارزش های فرهنگی و باورهای مذهبی در میان ساکنان برج ها است.(۱)

نوع ساخت و ساز در این گونه ساختمان ها به گونه ای است که تفکیکی میان حوزه خصوصی زندگی و حوزه عمومی انجام نمی گیرد. یا به دلیل نیازهای جدّی افراد برای استفاده از حوزه های عمومی در این گونه برج ها و ساختمان ها، رعایت شئونات ویژه هر حوزه برای خانواده ها و ساکنان این گونه ساختمان ها سخت و دشوار است. ازاین رو، به این نکته و اهمیت حیاتی آن چه در تعاملات همسایگی و چه تأثیر منفی آن بر جامعه کم تر توجه می کنند.

این مسامحه کاری که در برج ها دیده می شود، کم کم باعث کم رنگ شدن باورهای مذهبی چون مَحرم، نامحرم، رعایت حجاب و... شده است. این مسئله ای است که باید به شکل معقول و منطقی با آن روبه رو شد.

گذشته از جواب ها و نقدهایی که به این مسئله داده شده است، الهام گرفتن از معماری سنتی در مسایلی مانند اشراف، طرح ساختمان، نوع آشپزخانه و... می تواند بسیاری از نکات منفی را کاهش دهند؛ هرچند کار

۱- [۱] . برج سازی، ضرورت یا تجمل، پی آمدهای فرهنگی و اجتماعی برج سازی، علیرضا رضوی، ۱۳ ـ ۱۴ و ۲۰ ـ ۲۲ و ۲۴ / ۵ / ۷۷.

فرهنگی جدی و نظارت پی گیر بر شیوه ساخت و ساز این ساختمان ها باید جز اولویت های اساسی باشد. رعایت این نکات افزون بر گره گشایی از مسایل و مشکلات مسکن، اثرات منفی و مخرّب معماری غربی را منتفی می سازد.

ارتباط نداشتن همسایگان با یکدیگر

یگانه بودن و ارتباط نداشتن همسایگان در مجتمع های آپارتمانی، از دیگر مشکلات این مجموعه ها است. هرچند از نظر فیزیکی در این نوع همسایگی، همسایگان بسیار به هم نزدیک اند، ولی از نظر تعاون، همکاری و همدلی با یکدیگر به عنوان همسایه، فرسنگ ها فاصله دارند.

راه حل ها

اشاره

با بررسی مشکلات عمده در همسایگی نوین و زندگی آپارتمانی و نگاه به زندگی سنتی و الهام از آن، می توان راه حل هایی برای تعدیل و هماهنگ شدن زندگی آپارتمانی با فرهنگ ایرانی ارائه کرد. اما پیش از پرداختن به راه حل ها، توجه به این نکته اهمیت خاص دارد که آپارتمان نشینی می تواند مزایا و فواید زیادی داشته باشد. برای نمونه، پیامدهای مثبت فرهنگی این همسایگی، گسترش و وسعت مشارکت جمعی است؛ زیرا در این گونه مجتمع ها به علت مشترک بودن فضاها و هزینه ها و اداره ساختمان، در عمل همکاری و مشارکت ساکنین و همسایه ها در امور یکدیگر و ساختمان می تواند بیشتر از زندگی سنتی باشد.

افزون بر این مشارکت، ضابطه مندی و رعایت مقررات خاص توسط ساکنین، می تواند از دیگر مزایا و موارد مثبت این همسایگی باشد. البته آشکار

است که این فوایـد مثبت در گرو اجرای صـحیح و درست مقررات و فرهنگ خاص این گونه زندگی است که متأسـفانه کمتر شاهد آن بوده ایم.

به هر حال، راه حال ها و پیشـنهادهای اصـلاحی که می تواند در راسـتای بهبود وضـعیت فرهنگی _ اجتماعی این ساختمان ها مؤثر باشد، در دو موضوع قابل طرح است:

مسایل فرهنگی _ اجتماعی

اشاره

در موضوع فرهنگی و اجتماعی می توان به مسایل زیر توجه کرد:

انتخاب همسایه و ساکنان برج ها با توجه به تجانس های فرهنگی

اگر همسـایه هـا در برج هـای مسـکونی بـا توجه به تجـانس های فرهنگی _ شـغل، میزان درآمـدی و مسایل همسان اجتماعی انتخاب شوند، تضادهای فرهنگی در نزد ساکنان بسیار کمتر می شود.

تجربه نشـان داده است مجتمع هـایی که برای نمونه به کارمنـدان یا به معلمان یا به نیروهای نظامی به طور ویژه داده می شود، کمتر بـا تعـارض فرهنگی و اجتماعی روبه رو هسـتند؛ زیرا نقاط اشتراک فراوان میان آن ها ماننـد شـغل، نوع زنـدگی، درآمد همسان سبب می گردد تا خرده فرهنگ های خانواده ها کم تر با هم تنش داشته باشند. این مسئله ای است که باید مورد توجه مسئولان قرار گیرد.

برگزاری دوره های آموزشی برای آشنایی با فرهنگ آپارتمان نشینی

از کارهایی که در بعـد اجتماعی و فرهنگی می توانـد تأثیرگـذار باشد، آشـنا ساختن ساکنان مجتمع های آپارتمانی با فرهنگ زندگی آپارتمانی است.

این مسئله به ویژه در مورد کسانی که پیش تر در منازل ویلایی و شخصی

زندگی می کرده اند ملموس تر است ؛ زیرا آشنا نبودن با چگونگی استفاده از اماکن خصوصی و عمومی یا اشتراکی در این گونه ساختمان ها گاه به نزاع ها و درگیری های بی فایده ای میان همسایگان می انجامد که در صورت آشنایی آن ها با قوانین خاص زندگی آپارتمانی، این مشکلات برطرف خواهد شد.

بر همین اساس، باید دولت یا وزارت مسکن یا شهرداری ها یا دیگر نهادهای درگیر با موضوع بکوشند زندگی در آپارتمان ها را با کمک رسانه ها به ویژه صدا و سیما فرهنگ سازی کنند و محدودیت های ویژه ای را که این گونه زندگی برای انسان ها و خانواده ها پدید می آید تشریح و تبیین سازند. البته هیت مدیره هر مجتمع مسکونی نیز می تواند برای بهبود اوضاع فرهنگی و روابط میان همسایگان، فعالیت های آموزشی از جمله آشنا ساختن ساکنان با چگونگی زندگی ـ استفاده از قسمت های اشتراکی ـ میزان هزینه ها و چگونگی وصول و... برگزار کند.

اهتمام به اصول ارزشی و دینی در آپارتمان ها

نزدیک بودن همسایه ها در زندگی آپارتمانی، باید فضای توأم با صمیمیت و محبتی را در پی بیاورد که در آن، همسایه ها به لحاظ اخلاقی خود را به رعایت اصول مذهبی و ارزشی اسلامی مسئول بدانند.

از جمله این موارد که می تواند سهم مهمی در حل گرفتاری های فرهنگی و همسایگان داشته باشد، امر به معروف و نهی از منکر است. این مهم که در قانون اساسی نیز مورد توجه قرار گرفته است (۱)، می تواند حلال بسیاری از

ص:۶۴

۱- [۱] . اصل هشتم قانون اساسی.

گرفتاری های همسایگان در زندگی های آپارتمانی باشد. دعوت به باورهای دینی مانند مهمان نوازی، احترام به همسایگان، کمک به یکدیگر، جویا شدن از حال همدیگر و دوری جستن از کنجکاوی های بی مورد در امور شخصی دیگران و رعایت حوزه خصوصی افراد و...، از جمله باورهایی است که افزون بر اسلام در باورها و رسوم پیشینیان این مرز و بوم نیز ریشه دارد. توجه دوباره به آن ها روابط سالم میان همسایگان را در زندگی های شهری و آپارتمانی تضمین می کند.

مسایل حقوق همسایگی

اشاره

افزون بر بعد فرهنگی و اجتماعی، در زمینه آشناساختن همسایگان با حقوق همدیگر و روزآمد کردن مقررات مرتبط با حقوق همسایگی، به ویژه در قانون آپارتمان ها و مقررات مربوطه کاستی هایی دیده می شود که برای اصلاح برخی به اجمال پیشنهادهایی ارایه می کنیم:

تنظیم مقرراتی همسو با اصول سنتی و اعتقادی کشور در ساخت آپارتمان ها؛

بسیاری از گرفتاری ها، از نا هم خوانی چگونگی ساخت ساختمان های آپارتمانی با آموزه ها و باورهای مذهبی و سنتی مردم سرچشمه می گیرد. دقت در سخنان کسانی که زندگی آپارتمانی را تجربه کرده اند، راهنمای خوبی است که نشان می دهد بی توجهی به رعایت معماری سنتی و آمیزش آن با دانش های جدید و دوری از باورهای اصیل ایرانی ـ اسلامی سبب بروز مشکلاتی برای همسایه ها در این گونه همسایگی نوین شده است.

شکایت ساکنان از اشراف بر همدیگر و رعایت نشدن حوزه زندگی

ص:۶۵

خصوصی و مسایلی چون نور، آلودگی صوتی و... همه از خلل های قانونی یا کوتاهی در نظارت بر رعایت این مقررات ناشی شده است.

روزآمد ساختن اصول بلندمرتبه سازی با نیازهای فرهنگی و اعتقادی ایرانیان ــ و نه تقلید صرف از فرهنگ غربی ــ و نظارت بر حسن اجرای آن ها بسیاری از ناسازگاری های افراد در زندگی آپارتمانی را از میان می برد و زندگی در آپارتمان را برای آنها دلنشین می سازد.

ایجاد الزاماتی برای رعایت برخی مسایل معماری سنتی؛

هرچند تأکید بر سنتی بودن و استفاده نکردن از دانش های جدید در ساخت و ساز آپارتمان ها درست نیست، ولی فاصله گرفتن از پیشینه سنتی به ویژه در زمینه معماری ایرانی ــ اسلامی نیز کاری ناپسند و نامعقول است.

برای این که این اهتمام به طور عینی در جامعه انعکاس یابد، ضروری است برخی الزامات و مقرراتی وضع گردد که رعایت نکات مثبت معماری سنتی ایرانی را تضمین کند. برای مثال، تفکیک میان «قسمت های خصوصی و عمومی» که هم در معماری سنتی ایرانی دیده می شود و هم با باورهای مذهبی ایرانیان هم سواست، می تواند با پشتوانه قانونی در ساخت و سازها اعمال گردد. افزون بر این، موارد دیگری نیز می توان مثال زد که الهام از معماری سنتی و ترکیب آن ها با اصول روز ساختمان سازی، مانع بیگانه شدن فرد با نوع زندگی سنتی و معماری سنتی می شود؛ در حالی که پیشرفت و استفاده از دانش روز بشری را هم در نظر می گیرد.

گفتار سوم: آشنایی با مباحث حقوق آپارتمان نشینی

سیمای ویژه ای که همسایگی در مجتمع های آپارتمانی دارد، شرایط متمایزی را در مقایسه با همسایگی سنتی ایجاد کرده و به تبع این تمایز، مسایل حقوقی تازه ای در روابط میان آن ها به وجود آمده است.

اداره مجتمع های آپارتمانی، چگونگی اداره قسمت های اشتراکی، میزان مالکیت بر زمین، چگونگی وصول هزینه های برج و... از جمله مواردی است که ویژه این گونه همسایگی هاست و گاه به دلیل ناآشنایی با قانون یا رعایت نشدن صحیح آن، تنش هایی در میان همسایگان به وجود می آید.

ازاین رو، ضروری است به برخی مواد قانون «تملک آپارتمان ها» که کاربردهای گسترده ای در تعاملات میان همسایگان و جلوگیری از بروز درگیری ها دارند، پرداخته شود.

استفاده از قسمت های اشتراکی

وجود قسمت های مشترکی چون راه پله ها، آسانسورها، تلفن مرکزی، چاه آب، تابلوهای برق، حرارت مرکزی و... سبب شده تا نوع استفاده همسایگان نیز با محدودیت هایی روبه رو گردد. ماده ۱ آیین نامه اجرایی قانون تملک آپارتمان ها، برای تعیین قسمت های اختصاصی و اشتراکی این گونه مقرر

سیمای ویژه ای که همسایگی در مجتمع های آپارتمانی دارد، شرایط متمایزی را در مقایسه با همسایگی سنتی ایجاد کرده و به تبع این تمایز، مسایل حقوقی تازه ای در روابط میان آن ها به وجود آمده است.

اداره مجتمع های آپارتمانی، چگونگی اداره قسمت های اشتراکی، میزان مالکیت بر زمین، چگونگی وصول هزینه های برج و... از جمله مواردی است که ویژه این گونه همسایگی هاست و گاه به دلیل ناآشنایی با قانون یا رعایت نشدن صحیح آن، تنش هایی در میان همسایگان به وجود می آید.

ازاین رو، ضروری است به برخی مواد قانون «تملک آپارتمان ها» که کاربردهای گسترده ای در تعاملات میان همسایگان و جلوگیری از بروز درگیری ها دارند، پرداخته شود.

استفاده از قسمت های اشتراکی

وجود قسمت های مشترکی چون راه پله ها، آسانسورها، تلفن مرکزی، چاه آب، تابلوهای برق، حرارت مرکزی و... سبب شده تا نوع استفاده همسایگان نیز با محدودیت هایی روبه رو گردد. ماده ۱ آیین نامه اجرایی قانون تملک آپارتمان ها، برای تعیین قسمت های اختصاصی و اشتراکی این گونه مقرر

می کند:

قسمت هایی از بنا اختصاصی تلقی می شود که عرفاً برای استفاده انحصاری شریک ملک معین یا قائم مقام او تخصیص یافته باشد.

بنابراین، دیگر قسمت ها، مشترک میان تمامی ساکنان مجتمع های آپارتمانی بوده و هیچ یک حق ندارد، همسایه ای را از استفاده از آن باز دارد.

افزون بر این، قانون برای رعایت حقوق همسایگی در این نوع ساختمان ها به صراحت، اراده مالک را در تغییر شکل و نمای خارجی ساختمان، به اراده اکثریت همسایگان محدود کرده است:

هیچ یک از مالکین حق ندارد، بدون موافقت اکثریت سایر مالکان، تغییراتی در محل یا شکل یا سر در یا نمای خارجی در قسمت اختصاصی خود، که در مرئی و منظر باشد بدهد. (۱)

نکته دیگری که قانون در اداره و استفاده از بخش های اشتراکی در این ساختمان ها، بدان اشاره کرده است، تعیین مجمع عمومی هیئت مدیره برای اداره ساختمان و وصول هزینه های قسمت های مشترک است.

قانون بیان می کند که اگر تعداد مالکان از سه نفر بیش تر باشد، مجمع عمومی مالکان تشکیل می شود.(۲) تعیین رییس مجمع عمومی، انتخاب مدیر یا مدیران و رسیدگی به اعمال آن ها، تصمیم گیری برای اداره کردن امور ساختمان، تصویب گزارش درآمدها و هزینه های سالانه، تفویض اختیار به مدیر و مدیران برای انعقاد قراردادهای لازم برای اداره ساختمان از وظایف مجمع عمومی است.

ص:۶۸

۱- [۱] . قانون تملک آپارتمان ها، ماده ۹.

۲- [۲] . قانون تملک آپارتمان ها، ماده ۵.

برای اداره قسمت های مشترک و هزینه های مربوط به آن، قانون اراده اکثریت همسایگان را می پذیرد،(۱) ولی با استناد به این اکثریت نمی توان تغییرات اساسی در ساختمان ایجاد کرد یا تعداد طبقات آن را افزایش داد.(۲)

نکته پایانی در زمینه استفاده از قسمت های اشتراکی این است که همسایگان، موظفند از عهده هزینه هایی که برای نگهداری این قسمت ها ضروری است، برآیند. نپرداختن هزینه ها، بی توجهی به حقوق همسایگان است و قانون راهکار قانونی آن را این گونه بیان می کنند:(۳)

در صورتی که مالک یا استفاده کننده آپارتمان سهم خود را از هزینه های مشترک نپردازد، مدیر یا هیئت مدیران می تواند به وسیله اظهار نامه ای که در آن، مبلغ بدهی و زیر صورت آن ذکر شده آن مبلغ را مطالبه کنند. اگر مالک یا استفاده کننده از آپارتمان ظرف مدت ۱۰ روز از تاریخی که اظهارنامه به او ابلاغ شده، باز هم سهم بدهی اش را نپردازد، مدیر یا هیئت مدیران می توانند به تشخیص خود و با توجه به امکانات موجود از دادن خدمات مشترک به او که همان شوفاژ، تهویه مطبوع، آب، برق، گاز و... است، خودداری کنند و اگر مالک یا استفاده کننده حتی بعد از آن هم تسویه حساب نکند، اداره ثبتِ محل وقوع آپارتمان به تقاضای مدیر یا هیئت مدیران برای وصول این وجه اجرائیه صادر خواهد کرد.

۱- [۱] . ماده ۶ قانون بالا بیان می کند: «چنانچه قراردادی بین مالکین ساختمان وجود نداشته باشد، کلیه تصمیمات مربوط به اداره و امور مربوط به قسمت های مشترک به اکثریت آرای مالکینی است که بیش از نصف مساحت تمام قسمت های اختصاصی را مالک باشند».

۲- [۲] . ناصر کاتوزیان، اموال و مالکیت، نشر دادگستر، بهار ۱۳۸۰، چاپ چهارم، ص ۱۲۸.

۳- [۳] . قانون تملک آپارتمان ها، ماده ۱۰.

فصل سوم: حقوق همسایگی در نظام حقوقی کنونی

اشاره

گفتار اول: حقوق همسایگی در قانون مدنی

اشاره

پس از آشنایی با حقوق همسایه و ارزش و احترام آن از دیدگاه اسلام و نیز آشنایی با حقوق همسایگی نوین در بحث آپارتمان نشینی، اینک آشنایی هرچند اجمالی با مقررات قانونی در خصوص همسایگی مفید می نماید. پیش از بیان مسایل حقوق همسایگی، یادآوری این نکته ضروری است که قانون مدنی به دلیل محدودیت های ناشی از وضع قاعده حقوقی، تنها به جنبه هایی توجه کرده است که بتوان آن ها را با ویژگی الزام آوری همراه ساخت.

مواد ۱۰۹ تا ۱۳۵ قانون مدنی درباره همسایگی املاک است که برخی به دلیل قدمت ادبیات قانون مدنی (۱۳۰۷ ه . ش) با اصطلاحات و ادبیات امروزی نا آشنا به نظر می رسد؛ هرچند ممکن است در اجتماع مصداق های خاصی بیابد، ولی به دلیل محدودیت های نوشتار حاضر از پرداختن به این گونه موضوع ها چشم می پوشیم و تنها به مواردی اشاره می کنیم که با شرایط

ص:۷۰

همسایگی امروزی و تعاملات نوین همسایگی بیشتر در ارتباط باشد.

دیوار مشترک میان دو همسایه

از درگیری هایی که گاه در میان همسایگان به ویژه در نوع همسایگی سنتی دیده می شود، دیوار مشترک میان دو همسایه است. قانون این دیوار را مشترک میان دو همسایه می داند؛ مگر این که قرینه یا دلیلی، خلاف آن را اثبات کند.(۱)

نکته دیگر در مورد دیوار مشترک، هزینه های اداره دیوار است که در صورت نبود توافق خاصی در مورد آن، تابع ماده ۱۱۳ قانون مدنی است که می گوید:

مخارج دیوار مشترک بر عهده کسانی است که در آن شرکت دارند.

البته باید دانست که این ضابطه نمی تواند در صورت عادی، الزام همسایه را به تعمیر دیوار در پی داشته باشد ؛ زیرا ماده ۱۱۴(۲) قانون مدنی که با مفاد _حدیث دعائم الاسلام _از حضرت امام صادق علیه السلام هماهنگ است، این مطلب را بیان می کند.

در حدیث معروف به دعائم الاسلام از حضرت امام صادق علیه السلام درباره دیواری که از آن فردی است، ولی حد فاصل میان ملک او و همسایه اش است، پرسیدند که اگر این دیوار خراب شود و صاحب آن از تعمیر آن

۱- [۱] . قانون مدنی، ماده ۱۰۹.

۲- [۲] . هیچ یک از شرکا نمی تواند دیگری را بر بنا و تعمیر دیوار مشترک مجبور سازد؛ مگر این که دفع ضرر به گونه ای دیگر ممکن نباشد.

سرپیچد تکلیف چیست؟

امام علیه السلامفرمود: صاحب دیوار را نمی توان مجبور کرد که دوباره آن را بنا کند؛ مگر وقتی که تجدید بنای این دیوار در رابطه با اصل ملک برای همسایه به عنوان حق یا شرط ضمن عقد از قبل وجود داشته باشد، ولی به صاحب منزل گفته می شود که اگر مایلی می توانی در ملک خودت دیوار بکش.

به امام علیه السلامگفته شد اگر دیوار خراب نشود، ولی صاحب آن بدون نیاز و به قصد زیان رساندن، آن دیوار را خراب کند و یا بخواهد خراب کند تکلیف چیست؟

امام صادق علیه السلام فرمود: به او چنین اجازه ای داده نمی شود؛ زیرا پیامبر صلی الله علیه و آله فرموده است: «لاضرر و لاضرار».(۱)

البته در صورت تخریب دیوار توسط یکی از همسایه ها، ساخت و تجدید آن نیز بر عهده اوست،(۲) ولی اگر خرابی دیوار ضروری باشد، دیگر نمی توان هزینه آن را متوجه تخریب کننده دانست. برای مثال، برای تخریب ضروری دیوار می توان به ماده ۱۲۲ قانون مدنی توجه داشت که می گوید:

اگر دیواری متمایل به ملک غیر یا شارع یا نحو آن شود که مشرف به خرابی گردد، صاحب آن اجبار می شود که آن را خراب کند.

پرسش دیگر درباره دیوار مشترک میان دو همسایه این است که آیا همسایه حق دارد برای مثال، تصرفاتی مانند میخ کوبیدن، آویزان کردن و خشک کردن لباس یا قراردادن سیم تلفن، برق و... را در این دیوار انجام

۱- [۱] . قانون مدنی، نک: مواد ۱۱۶ _ ۱۱۷ _ ۱۱۸.

۲- [۲] . ماده ۱۱۷. (تخریب شامل عمدی، غیرعمدی، اتلاف و تسبیب می شود.)

دهد. آیا این گونه تصرفات از نظر حق قانونی همسایه پذیرفتنی است؟

در پاسخ به این پرسش باید حکم تصرفات را در دو قسم بیان کرد: تصرفاتی مانند میخ کوبیدن به دیوار یا آویزان کردن لباس، چون طبیعت دیوار مشترک اقتضا دارد تا جایی که به تصرف همسایه دیگر زیان وارد نکند، مجاز و قانونی است.(۱)

ولی تصرفاتی مانند قراردادن سیم برق یا تلفن چون از اول مورد توافق دو همسایه نبوده است، همسایه حق چنین تصرفی را ندارد و باید از همسایه دیگر اجازه بگیرد تا بتواند سیم تلفن و برق را بر روی دیوار اشتراکی قرار دهد.(۲)

مسئله دیگر این است که نباید تصرف همسایه موجب بر هم خوردن وضع دیوار گردد. برای مثال، ارتفاع دیوار مشترک نباید از سوی یک همسایه به صورت یک جانبه افزایش یابد و باید حتماً در این کار اجازه همسایه دیگر فراهم شود.(۳)

جلوگیری از اشراف همسایه بر دیگری

از مسایل حساسیت زا برای خانواده ها، عدم اشراف بر حریم خصوصی خانه و خانواده خود و دیگران است. این مطلب که در احادیث هم نهی شده

۱- [۱] . علیرضا فصیحی زاده، اذن و آثار حقوقی آن، مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی، بهار ۱۳۷۷، ص ۱۵۲؛ هم چنین نک: جزوه حقوق مدنی ۶ _ دکتر شهیدی، دانشگاه شهید بهشتی، سال تحصیلی ۵۷ _ ۵۸، ص ۳۴.

۲- [۲] . نک: اموال و مالکیت، ص ۱۱۶.

۳- [۳] . قانون مدنی، حکم ماده ۱۱۸.

است، هرچند حکم آن با قاعده لاضـرر و ماده ۱۳۲ قانون مـدنی روشن است، ولی قانون گذار حکم آن را در ماده ۱۳۳ قانون مدنی به صورت ویژه دوباره بیان می دارد:

کسـی نمی توانـد از دیوار خانه خود به خانه همسایه در باز کنـد. اگرچه دیوار ملک مختص او باشـد، لیکن می تواند از دیوار مختص خود روزنه یا شبکه باز کند و همسایه حق منع او را ندارد، ولی همسایه هم می تواند جلوی روزنه و شبکه دیوار بکشد یا پرده بیاویزد که مانع رویت شود.

شایـد شـبهه ایجاد شود که چرا قانون به همسایه اجازه داده است که از دیوار خودش روزنه ایجاد کند. آیا این اشـراف بر خانه همسایه نیست؟

در پاسـخ بایـد گفت: اولاًـ نمی توان مالـک را از تصـرف در ملـک خود منع کرد، ولی بایـد توجه داشت. او وقتی حق ایجـاد روزنه یـا شـبکه بر دیوار خود دارد که یـا برای دفع ضـرر یا برطرف کردن نیاز ضـروری باشـد و یا این که کارش از نظر عرف مقبـول باشـد. پس در غیر این صـورت، حـق ایجـاد روزنه یـا شـبکه را نیز نـدارد. از سوی دیگر، بخش آخر مـاده یـاد شـده به صراحت بیان می دارد همسایه حق دارد حتی در صورت ایجاد روزنه و شـبکه ــ که باید با ماده ۱۳۲ منطبق باشد ــ جلوی آن در ملک خود دیوار یا پرده ایجاد کند و مانع رویت و اشراف همسایه بر خانه خود شود.

همسایگی در طبقه های یک ساختمان

افزون بر زندگی آپارتمانی به شـیوه گسترده در برج های مسـکونی، ممکن است طبقه های یک ساختمان از آن دو یا چند نفر باشـد که در این صورت، نوعی همسـایگی در طبقه هـای یـک ساختمـان بـا انـدکی تفـاوت بازنـدگی آپارتمانی در برج های بزرگ مسکونی به وجود می آید. بر همین اساس، از

نظر حقوقی قانون مدنی بر شیوه و حدود روابط همسایه ها در این نوع همسایگی نیز جاری است و قواعد آن بر مبنای قانون تملك آپارتمان ها (همسایگی نوین) نخواهد بود.

به مواد قانونی زیر توجه کنید:

ماده ۱۲۵:

هرگاه طبقه تحتانی مال کسی باشد و طبقه فوقانی مال دیگری، هریك از آن ها می تواند به طور متعارف در حصه اختصاصی خود تصرف بکند، لیکن نسبت به سقف مابین دو طبقه هر یك از مالکین طبقه فوقانی و تحتانی می تواند در کف یا سقف طبقه اختصاصی خود به طور متعارف، آن اندازه تصرف نماید که مزاحم حق دیگری نباشد.

مسئله ای که ممکن است در روابط همسایه ها در این نوع همسایگی مؤثر باشد و گاهی به درگیری بینجامد، راه پله طبقه فوقانی و استفاده از آن است باید گفت: براساس راه پله متعلق به همسایه فوقانی است و تصرف همسایه طبقه زیرین منوط به اذن همسایه بالایی است.(۱)

نکته ای که این نوع همسایگی را با همسایگی در واحدهای آپارتمانی متمایز می سازد، این است که نمی توان در این جا اراده یکی از همسایگان را بر دیگری تحمیل ساخت و آن را به تعمیر سقف مشترك وادار کرد؛ مگر در صورتی که دفع ضرر از یك همسایه به طور دیگری ممکن نباشد. (۲)

ماده ۱۲۸ قانون مدنی:

هیچ یك از صاحبان طبقه تحتانی و غرفه فوقانی نمی تواند دیگری را اجبار به تعمیر یا مساعدت در تعمیر دیوارها و سقف آن بنماید.

۱- [۱] . قانون مدنی، ماده ۱۲۷.

۲- [۲] . نك: قانون مدنی، ماده ۱۱۴.

گفتار دوم: سوء استفاده از حق همسایگی از نگاه قانون

«سوء استفاده از حق» کنایه از این واقعیت است که صاحب حق قصد دارد در ورای پرده ها و ظواهر قانونی، اهداف و انگیزه های نفسانی خود را دنبال کند؛ یعنی اجرای حق را در ظاهر، وسیله ای برای آزار و اذیت همسایه قرار دهد. هرچند قانون صاحب حق را در اجرای حق خود صالح می داند، ولی اگر صاحب حق این مجرای قانونی را راهی برای آزاررساندن به همسایه قرار دهد، قانون دیگر این اجازه را به او نخواهد داد و او را مسئول زیان وارد شده می شناسد.

«سوء استفاده از حق» مفهومی گسترده است که یکی از مصداق های آن سوء استفاده از حق مالکیت در جهت اضرار به همسایه است.

پیش از بررسی احکام سوء استفاده از حق مالکیت، نخست معیار قانونی را به دست می دهیم.

ماده ۱۳۲ قانون مدنی این گونه مقرر می دارد:

کسی نمی تواند در ملک خود تصرفی کند که مستلزم تضرر همسایه شود؛ مگر تصرفی که به قدر متعارف و برای رفع حاجت و دفع ضرر از خود باشد.

این ماده که مفهوم قاعده لاضرر را بیان می کند، با دو شرط ضرر وارد شده به همسایه را بلامانع می داند: نخست این که تصرف به قدر متعارف

«سوء استفاده از حق» کنایه از این واقعیت است که صاحب حق قصد دارد در ورای پرده ها و ظواهر قانونی، اهداف و انگیزه های نفسانی خود را دنبال کند؛ یعنی اجرای حق را در ظاهر، وسیله ای برای آزار و اذیت همسایه قرار دهد. هرچند قانون صاحب حق را در اجرای حق خود صالح می داند، ولی اگر صاحب حق این مجرای قانونی را راهی برای آزاررساندن به همسایه قرار دهد، قانون دیگر این اجازه را به او نخواهد داد و او را مسئول زیان وارد شده می شناسد.

«سوء استفاده از حق» مفهومی گسترده است که یکی از مصداق های آن سوء استفاده از حق مالکیت در جهت اضرار به همسایه است.

پیش از بررسی احکام سوء استفاده از حق مالکیت، نخست معیار قانونی را به دست می دهیم.

ماده ۱۳۲ قانون مدنی این گونه مقرر می دارد:

کسی نمی تواند در ملک خود تصرفی کند که مستلزم تضرر همسایه شود؛ مگر تصرفی که به قدر متعارف و برای رفع حاجت و دفع ضرر از خود باشد.

این ماده که مفهوم قاعده لاضرر را بیان می کند، با دو شرط ضرر وارد شده به همسایه را بلامانع می داند: نخست این که تصرف به قدر متعارف

باشد؛ دوم این که تصرف در مقام رفع حاجت یا دفع ضرر باشد.

پس اگر تصرف مالک در حد متعارف و معقول و برای دفع ضرر یا نیاز خود انجام گیرد، اگرچه زیانی هم به همسایه وارد شود، این ضرر و زیان قانونی خواهد بود.

از سوی دیگر، قانونگذار به همسایه نیز این اجازه را داده است که اگر تصرف مالک در خانه و حیاط او باشد، مانع آن گردد. برای نمونه:

اگر شاخه درخت کسی، داخل در فضای خانه یا زمین همسایه شود، باید از آن جا عطف کند و اگر نکرد، همسایه می تواند آن را عطف کند و اگر نشد از حد خانه خود قطع کند و هم چنین است حکم ریشه های درخت که داخل ملک غیر می شود.

مواد قانون مجازات اسلامی

برخی از مقررات و مواد قانون مجازات اسلامی نیز بیان کننده این مطلب است که اگر ضرر رساندن منتسب به مالک باشد، باید جبران گردد و همسایه حق دارد جبران آن را بخواهد. برای مثال، ماده ۳۵۲ بیان می کند:

هر کسی در ملک خود به مقدار نیاز یا زائد بر آن آتش روشن کند و بداند که به جایی سرایت نمی کند و عادتاً نیز سرایت نکند، لکن اتفاقاً به جای دیگر سرایت کند و موجب تلف یا خسارت شود، ضامن نخواهد بود.

این مسئله شاید در نگاه نخست کمی ناعادلانه به نظر آید، ولی به دلیل این که سرایت آتش و ایجاد ضرر برای همسایه از دست مالک خارج است و با قوه قاهره و فورس ماژور مرتبط است، ازاین رو، ضمان برای همسایه ای که آتش روشن کرده و احتیاج به آن داشته نیز ناعادلانه و به دور از انصاف حقوقی است. در صورتی که اگر مالک در جایی آتش روشن کند که احتمال ضرر به خانه و درختان همسایه، به راحتی فهمیده می شود، در این صورت

ضررهای وارد شده از سوی همسایه به سبب آتش باید جبران شود. برای روشن شدن این مسئله به دو ماده زیر اشاره می کنیم:

ماده **۳۵۳** مقرر می دارد:

هرگاه کسی در ملک خود آتش روشن کند که عادتاً به محل دیگر سرایت می نماید، یا بداند که به جای دیگر سرایت خواهد کرد و در اثر سرایت موجب تلف یا خسارت شود، عهده دار آن خواهد بود؛ اگرچه به مقدار نیاز خود روشن کرده باشد.

ماده **۳۵۴** نیز می گوید:

هرگاه کسی در ملک خود آتشی روشن کند و آتش به جایی سرایت نماید و سرایت به او استناد داشته باشد، ضامن خسارت های وارده می باشد، اگرچه به مقدار نیاز خود روشن کرده باشد.

فصل چهارم : رسانه و میزان تأثیرگذاری آن بر روابط همسایگان

اشاره

تأثیرات رسانه با توجه به وسعت حوزه فعالیت

اشاره

رسانه های جمعی و به ویژه صدا و سیما، با توجه به وسعت مخاطبین از ابزارها و وسیله های مهم فرهنگ سازی، تأثیر بر روابط اجتماعی مخاطبین و... هستند، در این میان، تلویزیون با توجه به جذابیت و گیرایی خاصش، به آسانی بینندگان را به خود جذب می کند و با سواد بودن بیننده برای درک پیام ضروری نیست. تلویزیون در مقایسه با رادیو، به دلیل بعد بصری، مزیتی مضاعف دارد که آن را به رسانه ای با اعتبار و توانمند تبدیل کرده است.(۱) این نکات باعث شده تا این رسانه به راحتی بتواند با رسوخ در میان مخاطبین خود، بتواند بر رفتارهای اجتماعی و فرهنگی و... آنها به راحتی تأثیر گذارد و آنها را در راستای خواست خود هماهنگ کند توجه به این نکته می تواند در مورد فرهنگ سازی و تصحیح روابط میان همسایگان در صدا و سیما و به

ص:۷۹

۱- [۱] . ادبورن، بعد فرهنگی ارتباطات برای توسعه، ترجمه مهر سیما فلسفی، مرکز تحقیقات مطالعات و سنجش برنامه ای صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، ۷۹، چاپ اول، ص۱۷۸.

ویژه تلویزیون مورد اهتمـام خـاص برنامه سازی قرار گیرد؛ زیرا جایگاه خاص سـریال ها و برنامه های تلویزیونی در میان مردم یکی از نکات قابل توجه است، که می توان به راحتی از این راه و تولید برنامه های هدفمند، به اهداف مورد نظر درباره روابط و مراودات میـان همسایگان و پرکردن خلأ ایجاد شـده بین توصـیه های اسـلامی و روابط امروزی رسـید. در این راسـتا به چند مورد اشاره می کنیم:

فرهنگ سازی

اشاره

نقش فرهنگی سازمان صـدا و سـیما، در کنار وظایف و نقش های دیگر این سازمان، از برجسـتگی و اهمیت والایی برخوردار است. به سـخن دیگر، «فرهنگ سازی» و در پی آن تلاش برای توسـعه فرهنگی، وظیفه خطیری است که با توجه به گستردگی و پوشـش صـدا و سـیما به عهـده این سازمان و چند وزارت خانه و سازمان دیگر است.(۱) در اینجا، ما نقش صـدا و سـیما در فرهنگ سازی را بررسی می کنیم و در این باره سخن را ادامه می دهیم.

همـان طوری که در مبحث همسـایگی نوین _ اشاره کردیم، از خلأهایی که باعث ایجاد دغـدغه ها و مشـکلاتی برای ساکنان آپارتمـان هـا و برج هـای مسـکونی شـده، نبودن فرهنـگ زنـدگی در آپارتمـان هـا برای ساکنـان است، به ویژه کسانی که از زندگی سنتی به این نوع زندگی روی آورده اند. دقت در این نکته که رسانه ها صحنه تحولات فرهنگی هستند و این تحولات را هم از

۱- [۱] . نخستین همایش پژوهش در صدا و سیما مجموعه مقالات، شرکت انتشارات سروش، پاییز ۱۳۷۹، چاپ اول، ص ۳۸. (صدا و سیما و توسعه فرهنگی _ طاهر فتحی).

نظر هنری، هم از نظر صور نمادی و هم از نظر رفتارهای اجتماعی، شیوه ها و سبک و هنجارهای زندگی ایجاد می کنند،(۱) رسالت خطیر صدا و سیما به خوبی روشن و آشکار می شود.

با توجه به کمبودهای فرهنگی که روابط میان همسایگان را تیره می کند، صدا و سیما و به ویژه تلویزیون می تواند با ساخت و پخش برنامه ای فرهنگی در این امر، سهم مهم و ویژه ای داشته باشد.

رسانه و صدا و سیما کانال و ابزاری است که از طریق آن می توان به سهولت و راحتی به تغییرات اجتماعی و فرهنگی جهت و نیروی حرکت داد.(۲) با وجود همه مطالب، صدا و سیما بیانگر واقعیت های فرهنگی و اجتماعی جامعه برای آحاد مردم است.

همه این واقعیت ها، بیانگر این است که کارهای فرهنگی رسانه ای چون صدا و سیما، به راحتی می تواند فرهنگ صحیح و درست هم جواری را با تکیه بر معیارهای قرآنی و توصیه های ائمه اطهار علیهم السلام در میان مردم به طور وسیع و به سرعت ترویج کند و در سطح کلان به فرهنگ سازی درباره «همسایه» همت گمارد.

البته باید متصدیان امور و تهیه کنندگان و برنامه ریزان کلان صدا و سیما باید به ارزش های اسلامی و ملاک و مبناهای اسلامی در مورد فرهنگ سازی توجه کنند تا با حرکت در این مسیر، فرهنگ صحیح اسلامی درباره همسایه

ص:۸۱

۱- [۱] . پژوهش و سنجش، سال هشتم، زمستان ۱۳۸۰، شماره ۲۸.

۲- [۲] . همان، ص ۱۲۱.

در جامعه نهادینه شود.

شناخت ارزش ها و ضد ارزش ها از منظر اسلامی در مورد همسایگی

همان طوری که اشاره شد، نخستین قدم در راه فرهنگ سازی اسلامی در مورد همسایگان، شناخت ارزش ها و ضد ارزش ها در این باره از منظر اسلامی است. تأکید بر اصالت ارزش ها از آن رو ضروری است که به دلیل غفلت، گاه ارزش های عرفی که روح مناسبات اجتماعی را تشکیل می دهند، پس از چندی به تدریج و به ویژه در طی اعصار از سوی برخی، عین ارزش های الهی تلقی می شوند و این یکسان نگری موجب می شود که مناسبات، روابط و موازینی که به تبع زمانه و همرنگ شدن با شرایط و تنها با ملاحظه تناسباتی محدود توسط انسان ها وضع شده و تناسب حقیقی آنها با شرایط موجود و حقایق عالم قطعی نیست، با ارزش الهی که قدسی و فرا زمانی و فرا مکانی اند، یکسان پنداشته شوند، حال آنکه ارزش های الهی بر پایه فطرت بشر و همساز و هماهنگ با عالم طبیعت و بالاتر از آن، نازل شده از ناحیه عالم مطلق هستند و بدین اعتبار، برای همیشه چراغ هدایت بشر برای رسیدن به کمالند، اما ساخته های بشر ضرورتا قابل تکامل و یا حتی نقض هستند. ازاین رو، اگر چه همواره بین آنها ارتباط و هماهنگی هست، اما هیچ گاه این دو همسنگ نخواهند بود.(۱)

۱- [۱] . نقش پژوهش در انتقال و تعمیق ارزش ها و اعتبار محتوایی برنامه ها، مهندس عباس معلمی و رضا حاج احمدی، نخستین همایش پژوهش در صدا و سیما، چاپ سروش، پاییز ۷۹، ص ۴۴.

بر این اساس، کار بسیار پر اهمیت شناخت ارزش ها و ضد ارزش ها توسط رسانه، آن گاه گوهر مقصود را به دست می دهد که بر پایه اصل ناب گرایی و کوشش برای تفکیک و تمییز حقیقت ارزش های اصیل اسلامی از شبه ارزش هایی باشد که با نام رسم، شأن و حتی عرف متشرعان در فرهنگ مسلمانان راه باز کرده و به ناحق اصالت و تقدس یافته است.(۱) در مورد روابط و ارزش و احترام همسایه نیز باید به ارزش های ناب اسلامی در این باره رجوع کنیم و در قدم نخست آنها را شناسایی کنیم، امّا برای اینکه این ارزش ها را به صورت هنجار در سطح جامعه درآوریم، رسانه جایگاه حساسی دارد؛ زیرا رسانه ها در ذات خود یک نهاد را تشکیل می دهند و قواعد و هنجارهای خاص خود را خلق می کنند.(۲) توجه به این نکته ظریف است که جایگاه رسانه ای چون صدا و سیما را به خوبی آشکار می کند؛ یعنی پس از شناخت و تمییز ارزش های ناب اسلامی در مورد هم جواری، نوبت به ترویج و نشر این ارزش ها در سطح اجتماع خواهد رسید که در این قسمت، صدا و سیما با توجه به وسعت حوزه فعالیتی خود می تواند این ارزش ها را به سهولت در جامعه ترویج کند و کم کم آنها را به هنجارهایی در سطح مردم و جامعه در آورد. رسانه بیانگر ارزش ها و قضاوت های هنجاری است که در برنامه های خود برای مخاطبین ایجاد می کند.

پس، ضرورت شناخت ارزش های ناب اسلامی برای ترویج و توسعه

ص:۸۳

۱- [۱] . نقش پژوهش در انتقال و تعمیق ارزش ها و اعتبار محتوایی برنامه ها، ص ۴۴.

۲- [۲] . پژوهش و سنجش، (رسانه های جمعی، ارزشیابی و کنترل، تغییرات سامانی)، تألیف و ترجمه محمود حقیقت کاشانی، ویژه نظارت و ارزیابی در رسانه، سال هشتم، زمستان ۱۳۸۰، شماره ۲۸.

آنها، به طور کامل مشخص است؛ زیرا بسیاری از مسائلی که در روابط همسایگی امروز وجود دارد، برگرفته از برنامه های صدا و سیماست که، درست یا نادرست، در جامعه ترویج شده است. از همین رو است که به شناخت ارزش های اسلامی درباره همسایگی پیش از اقدام به برنامه سازی و برنامه ریزی برای صدا و سیما باید اهمیت دهیم تا ارزشی به نادرستی ترویج و تبلیغ نشود و نخواهیم در راه اصلاح ارزش های نادرست جامعه، راهی طولانی را طی کنیم.

توجه به مسائل جذب و جذابیت فیلم ها و تلفیق آنها با معیارها و ارزش های اسلامی و مذهبی

نکته دقیقی که تولیدکنندگان برنامه های صدا و سیما باید در نظر بگیرند، این است که اشاره های مکرر ما به تلفیق و ترویج ارزش ها و معیارهای ناب اسلامی در خصوص همسایگی، بر ساخت فیلم های خشک و بدون جاذبه های فیلم سازی حمل نشود؛ زیرا متأسفانه، در ساخت فیلم های با محتوای مذهبی به مسائل و تکنیک های خاص فیلم سازی و جذابیت فیلم کمتر توجه می شود؛ در صورتی که باید فیلم های مذهبی از جذابیت خاص و ویژه ای برخوردار باشند. امّا، روش صحیح و منطقی تلفیق ارزش ها و توصیه های اسلامی در قالب فن آوری های روز و استفاده از فن آوری جدید و جاذبه های فیلم سازی است؛ به این معنا که دلخوش بودن و اکتفا کردن به برخورداری فیلم از مضامین ارزشی، که اگر مورد استقبال مخاطب قرار گیرد و متناسب با وی باشد موجب تعالی فرهنگ اوست، تنها شرط لازمی است که در بسیاری موارد، به دلیل آنکه مجال تحقق نمی یابد کفایت نمی کند.

ص:۸۴

یعنی فیلم هر چه فاخر و متناسب با وضع مخاطب و توانا در ارتقای فرهنگی وی تهیه شود، چنانچه فاقد کشش، گیرایی و جاذبه لازم برای مخاطبان خود باشد، هیچ اثر مثبتی ندارد؛ زیرا اساسا اثرگذاری پیام بر مخاطب فرع بر در معرض قرار گرفتن اوست. ازاین رو، هر برنامه ای، هر چند ارزشی و ارزشمند، چنانچه از روش ها و ابزارهای جذب برخوردار نباشد و در جلب اولیه پیام گیران و استمرار جذابیت برای مخاطبان مشکل داشته باشد، پیشاپیش حکم ناکارآیی خود را رقم زده است.(۱) به طور کلی، یک فیلم ارزشمند و موفق، فیلمی است که اندیشه مخاطب را به سوی اندیشه ویژه و مورد نظر خود بکشاند و او را به پایبندی و تعهد نسبت به آن اندیشه وا دارد. برای عملی ساختن این مقصود باید از ظرافت های هنری و تصویری به جا استفاده شود. بدین گونه، در همه مراحل از نوشتن داستان و فیلم نامه تا تصویربرداری، تدوین و... باید به گونه ای رفتار کرد که فراورده های نهایی را به بهترین صورت القا کند.(۲)

الگوسازی صحیح و مناسب

از نکات دقیقی که در برنامه های تلویزیونی باید در نظر گرفته شود، شیوه صحیح و درست الگوسازی است. در مورد همسایگی و حق همسایه نیز باید با توجه به معیارها و مبانی اسلامی سعی در الگوسازی فرهنگی و اجتماعی

۱- [۱] ۱ و ۲) دین اندیشی و سینما، سینما از نگاه اندیشه، محمدرضا مصطفوی، مقالات دومین هم اندیشی دین از چشم سینما، ج ۱، ص ۲۰۵.
۲- [۲]

کرد، زیرا برنامه های تلویزیونی در این کار بسیار کارا و توانمندند و در قالب تصاویر و الفاظ و چهره های سینمایی می توان بسیاری از مسائلی را که می تواند روابط همسایگان در جامعه را سامان بخشد، الگوسازی کرد. مسائلی چون صداقت میان همسایگان، یکرنگی، صفا و صمیمیت و هزاران ارزشی که می تواند در تصاویر بسیار ساده و به صورت الگو ارائه شوند.

تجربه نشان می دهد که برنامه های تلویزیونی به سرعت و به صورت وسیع می تواند مسائل را همانند الگویی در زندگی مردم وارد کند، این جایگاه اساسی رسانه اگر در راه فرهنگ سازی و الگوسازی اسلامی در روابط همسایگان قرار گیرد، بی گمان کارآمد و جوابگو خواهد بود. نکته دیگر در بحث الگوسازی در مورد همسایگی، شناخت درست و کامل از مخاطبان و نیازهای عاطفی، فرهنگی، اجتماعی و... است؛ به این معنا که الگوسازی در شهرها و شهرستان های مختلف با توجه به این نیازهای گوناگون تفاوت خواهد داشت. برای نمونه، به شهری چون تهران با وجود زندگی آپارتمانی زیاد و به شهرهای کوچک با سبک سنتی زندگی از نظر الگوسازی باید به صورت عینی و واقعی مورد توجه و تفاوت های موجود در این باره در نظر گرفته شود تا بتوان الگویی مناسب و فراخور نیازهای مردم هر منطقه ایجاد کرد. در این مورد استفاده از شبکه های استانی و محلی در کنار شبکه های سراسری و ملی می تواند بسیار کارگشا و سودمند باشد.

نگاهی به عملکرد رسانه در مباحث همسایگان

در کارنامه عملکرد صدا و سیما به سریال ها و مجموعه های تلویزیونی در مورد همسایه ها، روابط و مراودات آنها می توان اشاره کرد، که با ضعف ها و

ص:۸۶

قوت های خاص خود در راه بیان و نمایش مشکلات و رفتارهای درست و نادرست میان همسایگان کوشیده اند.

مجموعه های تلویزیونی چون «همسایه ها»، «اجاره نشین ها»، «آپارتمان شماره ۱۳»، «آپارتمان فرخ و فرج» و مجموعه «سیب ترش» از این تلاش هاست. همچنین، سریال «خانه سبز» به کارگردانی بیژن بیرنگ و مسعود رسام از دیگر فیلم های ساخته شده و مرتبط با مسائل همسایگی است. حتی سریال «زیر آسمان شهر» نیز در کنار طرح مسائل و مشکلات اجتماعی به بحث رفتارهای میان همسایگان و نکات مثبت و منفی این رفتارها پرداخته است.

به صورت کلی، تلاش هایی که تا کنون در مورد همسایگان و روابط آنها انجام شده، ستودنی است، امّا با توجه به نیازهای گسترده جامعه و کم رنگی روابط و رعایت حق همسایه، نیاز به تلاش مضاعف در این باره آشکار است. هر چند که سعی برنامه سازی در این رابطه باید با ارزش های اسلامی و ملاک های اسلامی در این مورد تلفیق و عجین شود، تا همراه گسترش روابط در میان همسایگان از توصیه ها و سفارش های اخلاقی اسلام در مورد همسایه فاصله نگیریم.

پیشنهادهای برنامه سازی

۱. ساخت برنامه های مستند در رابطه با معضلات و مشکلات موجود در آپارتمان ها و... می تواند روابط میان همسایگان و مشکلات آنها را به طور عینی تر و محسوس تر جلوه دهد؛

ص:۸۷

۲. نبود آشنایی با قانون تملک آپارتمان ها و آشنا نبودن با مقررات خاص آپارتمان نشینی از مسائلی است که ساکنان آپارتمان ها از آن گلایه مندند، ازاین رو، ساخت و تولید برنامه های آموزشی در این رابطه می تواند گره گشای این مشکل باشد؛

۳. ساخت و تولید سریال هایی برای تبیین و ترویج معیارها و ملاک های اصیل اسلامی در مورد ارزش و احترام همسایه، از دیگر موضوعاتی است که می توان در عرصه فیلم سازی به آن توجه کرد.

۴. ساخت سریال ها و برنامه های تلویزیونی با توجه به نیازها و روحیات اجتماعی مخاطبین و نهادینه کردن فرهنگ «همسایگی» بر اساس معیارهای اسلامی؛

۵. به تصویر کشیدن رفتارهای مثبت در میان همسایه ها در قالب های هنری جذاب؛ چون احترام به همسایه، محبت و نزدیکی همسایه ها، گذشت و خیرخواهی میان آنها، فروتنی، درستکاری، صداقت و جویاشدن از حال همدیگر و...

۶. ساخت برنامه هایی برای کودکان و نوجوانان به فراخور نیازهای آنها، درباره مسائل همسایگی، حق همسایه، احترام و ارزش همسایه و...

این کار می تواند در ساخت فرهنگ و نهادینه کردن آن در میان سنین مختلف از جمله کودکان و نوجوانان مفید باشد.

۷. پرهیز از ساخت فیلم هایی که فرهنگ غربی را در بین همسایگان ترویج می کند؛ زیرا الگو برداری و ترویج فرهنگ غربی نمی تواند با نیازها و ارزش های مذهبی و ملی ما هماهنگ باشد و در عمل هم باعث بروز

مشکلاتی خواهد شد. ازاین رو، توجه به غنای اسلامی و مذهبی خودمان در برنامه سازی می تواند مفید باشد.

۸. تهیه برنامه های کارشناسی در مورد تبیین «حق همسایه» از منظر اخلاق اسلامی و ائمه معصومین علیهم السلام.

مسائل کلی برنامه سازی

۱. دوری از مسائل کلیشه ای در مورد روابط میان همسایگان؛

۲. نپرداختن به مسائلی که ترویج تجمل، رفاه و... باشد؛

۳. استفاده از مبانی صحیح اسلامی در فیلم نامه نویسی ها و برنامه سازی های صدا و سیما؛

۴. پرداختن به مسائلی چون سادگی، صداقت، پاکی و یکرنگی و... در میان همسایگان؛

۵. تبلیغ و ترویج فرهنگ غنی اسلامی و عدم الگوبرداری نادرست از متدهای زندگی غربی و تلاش در نمایش این صحنه ها.

۶. استفاده از کارشناسان در برنامه سازی در مورد «همسایه ها» و فرهنگ سازی در این رابطه برای ارتقای محتوایی برنامه ها؛

۷. رعایت موازین و شعائر اسلامی در برنامه سازی ها در مورد همسایه ها.

پرسش های کارشناسی

۱. ارزش و احترام همسایه در منظر اسلامی را تشریح کنید.

۲. حقوق همسایه بر انسان شامل چه مصادیقی است؟

ص:۸۹

۳. نهی و نکوهش رعایت نکردن حقوق همسایه در اسلام و فرمایش ائمه علیهم السلام چگونه بیان شده است؟

۴. در مورد اجرای حق مالکیت و تزاحم آن با اضرار به همسایه از نگاه فقهی و دیدگاه های فقها بحث کنید.

۵. مبنای مسئولیت در فقه و از دیدگاه فقها چگونه است؟

۶. نمونه ای از احادیث درباره اطعام، تفقد و رسیدگی به همسایه ها را بیان کنید.

۷. سوء استفاده از حق، به ویژه در روابط میان همسایگان در حقوق کنونی چه جایگاهی دارد؟

۸. حد همسایه از منظر اسلامی چیست؟

۹. در مورد آپارتمان نشینی و مشکلات خاص آن نظر شما و راه حل شما چیست؟

۱۱. نحوه فرهنگ سازی با توجه به ضوابط اسلامی در مورد «حق همسایه» را چطور ارزیابی می کنید؟

۱۲. توجه نکردن به «حق همسایه» و کمرنگ شدن آن را در جامعه معلول چه عواملی می دانید؟

۱۳. تفاوت های زندگی سنتی و زندگی جدید (آپارتمان نشینی) و روابط همسایگان را در این دو گونه زندگی بیان کنید؟

پرسش های مردمی

۱. حدیثی درباره احترام و رسیدگی به همسایه بیان کنید.

۲. مصادیق حقوق همسایه را از دیدگاه اسلام ذکر کنید.

۳. «حد همسایگی» در احادیث و فرمایش ائمه علیهم السلام چه قدر ذکر شده است؟

۴. «حق همسایه» یعنی چه؟

۵. علل مهم کم رنگ شدن ارزش همسایه در جامعه را بیان کنید.

۶. روابط شما با همسایگان چگونه است؟

۷. آیا شما حقوق همسایگان خود را رعایت می کنید؟ چطور؟

۸. راه های ارزش یافتن حق همسایه در جامعه و میان مردم را در چه می دانید؟

سخن پایانی

برای سخن پایانی و حسن ختام، بخش هایی از دعای حضرت زین العابدین علیه السلامرا در مورد همسایگان بیان می کنیم؛ امید است این فرمایش ها راه گشای ما قرار گیرد:

و همسایگانم را موفق فرما برای برپاداشتن احکامت و فراگیری محاسن ادبی که مقرّر فرمودی و سود رسانی به ضعیفان و ناتوانانشان و پیشگیری از فقر و نیازمندیشان و رفتن نزد بیمارشان و هدایت کردن کسانی که طالب هدایتند و پند و اندرز دادن به افرادی که با آنان به مشورت می نشینند.

و به دیدار مسافرینی که از سفر باز گشتند و حفظ اسرارشان و پوشاندن عیب های آنها، و یاری ستمدیدگانشان، و از اینکه در ماعون (دادن بعضی ابزار منزل) به بهترین وجه عمل کنند و اگر از ابزار خانه همسایه استفاده کردند به آنها برگردانند، و با سواد فراوان به کمکشان بشتابند و آنچه نیاز دارند، قبل از درخواست به آنان بپردازند.

خدایا: چنانم کن که بد کردارانشان را به نیکی و خوبی پاداش دهم؛

و توفیقم ده که از همسایگان ستمکار در گذرم؛

و درباره همه آنها خوش گمان باشم؛

و با نیکویی همه آنها را سرپرستی نمایم.

و از در پاکدامنی لغزش های آنها را نادیده بگیرم؛

و به عنوان فروتنی با آنها به نرمی رفتار کنم؛

ص:۹۲

و به عنوان رحمت و شفقت از گرفتاران آنها دلجویی کرده و دقّت داشته باشم؛

و در غیاب آنها موّدت و محبتم را به آنان آشکار سازم؛

و دوام نعمت و ارزش های زندگیشان را از طریق خلوص و خیرخواهی دوست بدارم؛

و لازم بدانم درباره همسایگانم آنچه را که برای نزدیکانم لازم می دانم؛

و آنچه برای افراد مخصوص به خودم رعایت می کنم، درباره همسایگانم رعایت نمایم.(۱)

«ان شاءاللّه»

۱- [۱] . برگرفته از: سیمای همسایه، صص ۵۴ _ ۵۷.

کتاب نامه

الف) کتاب ها

۱. ابن حجر العسقلانی، سبل السلام، بیروت، دارالکتب العلمیه، ۱۳۰۰ ق.

۲. الشیخ الحویزی، تفسیر نورالثقلین، قم، العلمیه، بی تا.

۳. پیرنیا، محمدکریم، آشنایی با معماری اسلامی ایران، دانشگاه علم و صنعت، چاپ دوم، خرداد ۱۳۷۲ ش.

۴. جعفری، محمدتقی، نهج البلاغه، دفتر نشر فرهنگ اسلامی.

۵. حرانی، تحف العقول.

۶. ریپر، قاعده اخلاقی در تعهدات، پاریس، چاپ دالوز.

(la reqle morale dans les obligations civiles, ۴e éd. paris, ۱۹۴۹)

۷. ری شهری، محمد، میزان الحکمه، مؤسسه دارالحدیث، ۱۴۱۹ ق.

۸. راجی واعظ، محمد، سیمای همسایه، نشر حسینیه، چاپ اول، ۱۳۸۰ ش.

۹. شیخ صدوق، الخصال، مؤسسه نشر اسلامی _ ۱۴۱۶ ق.

۱۰. ______________، معانی الاخبار.

۱۱. شیخ طوسی، الخلاف، انتشارات مؤسسه جامعه مدرسین قم، ۱۴۰۷ ق، ج ۴.

۱۲. شیخ کلینی، کافی، انتشارات علمیه الاسلامیه، ۱۳۴۳ ق.

۱۳. شیخ حر عاملی، وسایل الشیعه، انتشارات الکتب الاسلامیه، ۳۴۷ ش.

۱۴. صبحی صالح، نهج البلاغه، نامه ۴۷، خطاب به امام حسن و امام حسین علیهماالسلام.

۱۵. طباطبایی، سید محمد حسین، تفسیر المیزان، ترجمه: سید محمدباقر موسوی، همدانی، مؤسسه مطبوعات دارالعلم، قم ۱۳۴۴.

۱۶. فصیحی زاده، علی رضا، اذن و آثار حقوق آن، مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی، بهار ۷۷.

الف) کتاب ها

۱. ابن حجر العسقلانی، سبل السلام، بیروت، دارالکتب العلمیه، ۱۳۰۰ ق.

۲. الشیخ الحویزی، تفسیر نورالثقلین، قم، العلمیه، بی تا.

۳. پیرنیا، محمدکریم، آشنایی با معماری اسلامی ایران، دانشگاه علم و صنعت، چاپ دوم، خرداد ۱۳۷۲ ش.

۴. جعفری، محمدتقی، نهج البلاغه، دفتر نشر فرهنگ اسلامی.

۵. حرانی، تحف العقول.

۶. ریپر، قاعده اخلاقی در تعهدات، پاریس، چاپ دالوز.

(la reqle morale dans les obligations civiles, ۴e éd. paris, ۱۹۴۹)

۷. ری شهری، محمد، میزان الحکمه، مؤسسه دارالحدیث، ۱۴۱۹ ق.

۸. راجی واعظ، محمد، سیمای همسایه، نشر حسینیه، چاپ اول، ۱۳۸۰ ش.

۹. شیخ صدوق، الخصال، مؤسسه نشر اسلامی _ ۱۴۱۶ ق.

۱۰. ______________، معانی الاخبار.

۱۱. شیخ طوسی، الخلاف، انتشارات مؤسسه جامعه مدرسین قم، ۱۴۰۷ ق، ج ۴.

۱۲. شیخ کلینی، کافی، انتشارات علمیه الاسلامیه، ۱۳۴۳ ق.

۱۳. شیخ حر عاملی، وسایل الشیعه، انتشارات الکتب الاسلامیه، ۳۴۷ ش.

۱۴. صبحی صالح، نهج البلاغه، نامه ۴۷، خطاب به امام حسن و امام حسین علیهماالسلام.

۱۵. طباطبایی، سید محمد حسین، تفسیر المیزان، ترجمه: سید محمدباقر موسوی، همدانی، مؤسسه مطبوعات دارالعلم، قم ۱۳۴۴.

۱۶. فصیحی زاده، علی رضا، اذن و آثار حقوق آن، مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی، بهار ۷۷.

۱۷. فلسفی، مهر سیما، بعد فرهنگی ارتباطات برای توسعه، مرکزتحقیقات و مطالعات و سنجش برنامه ای صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران،چاپ اول، ۱۳۷۹ ش.

۱۸. قرائتی، محسن، تفسیر نور، مؤسسه در راه حق، چاپ سوم، ۱۳۷۵ ش.

۱۹. کاتوزیان، ناصر، اموال و مالکیت، نشر دادگستر، چاپ چهارم، بهار ۱۳۸۰ ش.

۲۰. کمره ای، آیت اللّه محمدباقر، اصول کافی تألیف ثقه الاسلام کلینی رحمه الله، انتشارات اسوه، چاپ ۱۳۷۰ ش.

۲۱. معین، محمد، فرهنگ فارسی، تهران، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۶۲ ش.

۲۲. مجلسی، بحارالانوار، چاپ دارالکتب الاسلامیه، تهران ۱۳۶۲ ش.

۲۳. مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۲ ش.

۲۴. مصطفوی، محمدرضا، دین اندیشی و سیما، سیما از نگاه اندیشه،مقالات دومین همایش دین اندیشی سیما، ج اول.

۲۵. میرزای نوری، مستدرک الوسایل، المکتبه الاسلامیه، تهران، ۱۳۴۳ ش، جلدهشتم.

۲۶. هاشمی رفسنجانی، اکبر، تفسیر راهنما، انتشارات دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم.

ب) سایر منابع

۲۷. مجموعه مقالات سومین سمینار سیاست های توسعه مسکن در ایران، وزارت مسکن و شهرسازی، مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران، بهمن ۷۵، جلد اول ودوم.

۲۸. نخستین همایش پژوهش در صدا و سیما (مجموعه مقالات)، شرکت انتشارات سروش، چاپ اول، پاییز ۷۹.

۲۹. نشریه آفرینش، ۱۹/۸/۸۰.

۳۰. نشریه شهرداری ها، شماره نهم.

۳۱. همشهری، ۲۳/۲/۷۶ و ۱۳ _ ۱۴ _ ۲۰ _ ۲۲ و ۲۴/۵/۷۷.

۳۲. کار و کارگر، ۲۲/۷/۸۰.

۳۳. سایت اینترنتی مرکز اطلاعات ساختمان و مسکن.

(WWW. icic. gov.ir)

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِی الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ.ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانه‌ای
قائمیه
اصفهان
www
برای داشتن کتابخانه های‌تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشــانی
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹